

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnak.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A párbaj-kérdés társadalmunkban.

Irta: *Dr. Boda Gyula.*

Motto: „*Ne ölj.*“

II.

Kereshetjük-e a siker némi reményével a becsületügyek correctiójának ezt a módját, mely a közvéleményt ilyen értelemben változtatta meg és ha kereshetjük, hol keressük:

az egyháznál-e?

a törvényhozásnál-e?

vagy a társadalomnál?

vagy mindháromnál?

Bizonyára mindháromnál.

Egy ilyen ősi és a régi gyakorlat által vérünkbe vált ferde intézmény kiirtása céljából egyesülni kell minden létező faktornak.

Mi volna teendője az egyháznak?

Hangoztatni lépten-nyomon, hogy a párbaj intézmény a Krisztusi szeretet vallásával ellentétben áll.*

És, mert a vallás-erkölcsi elvekbe ütközik, vele szembe mindenütt és mindenkinek állást kell foglalni minden alkalommal. Iparkodjék az egyház felfogásának megnyerni azokat, akik minden idők, minden nagy eszméinek zászlóvivői és diadalra segítői voltak, t. i. a nőket! Ők, az ő gyengéd szívökkel ma is leginkább hozzáférhetők a vallás-erkölcs tanításainak.

Velük és általuk legbiztosabban idomítható a család és így a családok összeségének véleménye, a közvélemény.

Mi volna teendője a törvényhozásnak? A törvényhozás, ha nem akar kiméletlen lenni, leg-

* Ezért hangoztattam az egyházkerületi közgyűlésen, hogy *kärhözható* ítéletét mondja ki a párbaj felett! Nincs olyan testület, melytől ez nagyobb joggal jöhetne, mint a hogy jöhetett volna ettől a fényes *egyházi* közgyűléstől. Milyen szép lett volna, ha a párbaj mánia megszüntetésére azóta országszerte megindult mozgalomban a vezérlobogót egyházkerületi közgyűlésünk tűzte volna ki!

Szerk.

alább legyen igazságos a párbajvétségekkel szemben.

Lám a büntetőtörvénykönyv a közönséges gyilkosságnál keresi az előre eltökélt szándékot, sőt ennek a büntetés kiszabásánál óriási hordertöt tulajdonít.

Az bizonyos, hogy büntetőjogilag okolható a nagy különbség, mely a közönséges gyilkosság és ennek szereplő egyénei, viszont a párbajnál bekövetkezett halál közt van; mert, míg amott a kiszemelt áldozat az ellene tervezett és rajta végrehajtott bűncselekményről előleges tudomással nem bír és legtöbbször önvédelemre alig gondolhat, addig párbajnál a bűncselekményt mindig előre kitervezik és itt a halál okozója a saját életét épp úgy kockáztatta, mint ellenfele. A támadás és védelem kölcsönös.*

Azonban nem tagadható, hogy az előre eltökélt szándék meg van a párbajnál.

Már pedig ha ez úgy igaz, nagyon enyhe büntetésnek kell tekinteni párbajvétségekre az államfogházat még abban az esetben is, ha annak maximuma nem úgy, mint ma 5 év, hanem ennek sokszoros többszöröse lenne.

A közönségesen létrehozott könnyű, súlyos és életveszélyes testisértések legtöbbjei a pillanatnyi fölhevülés következményei.

Ezeknél legtöbbször az előre eltökélt szándék ki van zárva. Büntetésük mégis a börtön.

Ellenben párbajnál mindig előre meg lesz állapítva a testi épség megsértése. Ezeknek a büntetése csak államfogház. Ama büntetés erkölcsileg megbélyegez, utóbbi nem.

Ez olyan anomalia, mely nem igazságos. Ezért méltán érhetné a részrehajlás vádja büntető törvénykönyvünket.

Elismerem, hogy a törvény szigora egyedül,

* Hát a rablógyilkos nem kockáztatja a saját életét, már a rablás alkalmával?

Szerk.

(más támasz nélkül) nem alkalmas módszer a párbaj szenvedély kiirtására.

A történelem is azt igazolja, hogy egy, a társadalom lelkületébe magát befészkelte eszmét, ha ez ott megszokássá vált, egyedül a törvény szigorával kiirtani nem lehetett. Azonban, ha arról győződik meg a törvényhozás, hogy az a megszokott eszme a polgárok jólétét veszélyezteti, az állámnak nem szabad gyengédséggel és gyengeséggel tüntetni ezen veszélyes eszme mellett.

Ki kell törölni törvénykönyvünkől a párbajra vonatkozó fejezetet és a párbajban elkövetett testi sértésekre azon büntetést szabni ki, mely más testisértés ellen jelenleg érvényben van. Elfogadni alapul az 1843. büntető-törvénykönyvi javaslat elveit. A törvényhozásnak kötelessége volna legalább ennyire támogatni a társadalom megindulófélben levő párbajellenes aktióját.

Társadalmunk kezd megmozdulni a párbaj-intézmény ellen; ezt ma már napról-napra tapasztaljuk.

Itt ott élénken nyilvánul az ellenszenv a párbaj ellen.

Csak a napokban lépett sorompóba Vázsonyi azon férfias kijelentéssel, hogy: „Ő megelégszik azzal a becsülettel, melylyel a dolgozó polgárok százezrei bírnak.” Még ennél is örvedetesebb jele az időknek a törvényhatóságok ez irányu

mozgalma. De a legfontosabb, a katonai intézőkörök által kezdeményezett nagy jelentőségű actio.

Érzi a vallás, tudja az állam, kezdi belátni a társadalom, hogy az az ósdi középkori intézmény nem illik a modern kor államainak keretébe.

Ennek dacára is valószínű, hogy a párbaj-ellenes mozgalom csak abban az esetben fog sikerre vezetni, ha az egyház, ha az állam támogatásán fölül a társadalom ráakad egy más módra, melylyel a becsületbeli ügyek elintézhetőek lesznek. Egy oly módra, oly expediensre, melyhez a közvélemény hozzájárulhat.

Mert, mihelyt kiveszszük a párbaj-intézmény alól legerősebb támaszát, a közvéleményt, az intézmény önként összeomlik.

És mert ez az expediens ma még nem született meg, — dacára a föntebb jelzett mozgalomnak — bátran elmondhatjuk, hogy ma még nem kongatták meg a párbaj-intézmény lélekharangját.

Igazolja állításom helyességét a közvélemény organuma a napi sajtó az által a ridegsége által, melylyel elzárkózik a párbaj-ellenes mozgalom vezetése elől. Igazolja azzal, hogy beéri az egyes párbajellenes tények rövid, chronologicus felsorolásával és akkor, a midőn egy közönséges utcalány rablógyilkossági esetének napokon keresztül teréből hasábokat enged át, Vázsonyi actiójának megtörténtét pár sorral commentálja és másnapra elfeledi.

TÁRCA.

Közistentiszteletünk.

Most, mikor talán nem nagyon messze állunk már attól az időtől, a melyben újra össze jó egyházunk zsinata; mikor remélhetjük azt is, hogy ezen a zsinaton kezdeményező, esetleg döntő lépések fognak tétetni valamely egységesebb liturgiánk felé: kívánatos, óhajtható dolog, hogy minél többet és minél többen foglalkozzunk a közistentisztelet kérdésével.

Régóta szemem előtt fekszik már egy könyv, melynek egyik szakaszában rendkívül érdekes liturgiai tárgy felolvasások láttak napvilágot, a melyekről, első elolvasásuk után azonnal elhatároztam, hogy adandó alkalommal lefordítom azokat magyarra, s megjelentem egyházi lapunkban.

E régi jó szándékom megvalósításához kezdek tehát most.

A könyv, melyből a felolvasásokat veszem, az egyetemes presbyteri szövetség 1896-ban Glasgowban tartott gyűlése nagy naplókönyve. A gyűlés folyama alatt nevezetesen, 1896. jun. 22-én „Közistentiszteletünk” cím alatt az egyetemes gyűlés atyái közül többen felolvasásokat tartottak, és pedig az első a szentiratok olvasásáról, a második az imádkozásról, a harmadik a prédikálásról, a negyedik az éneklésről, az ötödik a sák-

rámentomok kiszolgáltatásáról, a hatodik a keresztyén adakozásról, a mire aztán érdekes eszmecsere következett, melyen a szövetség tagjai közül többen szövegetek a fölolvasások tárgyaihoz.

Nos, hát ezeket a felolvasásokat, és az azokat követő eszmecsereket fogom én a következőkben lefordítani lapunk számára. Meg vagyok a felől győződve, hogy hasznos és jó munkát végezek ezzel, mert e pompás dolgozatokban, melyeknek megírására és felolvasására az angol nyelvű református világ legkiválóbb férfiai szöveltek fel, — e pompás dolgozatokban fölségesnél fölségesebb gondolatokra és eszmékre bukkanunk lépten-nyomon.

Az első felolvasás tehát a szentiratok olvasásáról szólott, s Dr. Steele D. philadelphiai theol. tanár tartotta azt, a mint következik.

I.

A szentiratok olvasása.

A szentiratok olvasása az emberi faj évkönyveiben a legünnepélyesebb mozzanatokkal áll összeköttetésben. Erejével és befolyásával évszázadokat tartott az mozgásban, s összeköttetésben áll a jelen és jövő legfejlettebb civilizációjával.

1. Mi legyen a mi olvasásunk tárgya?

A szentiratok kifejezés alatt különösbbe a keresztyénség szent irományait, a bibliát értjük. „A szent-

Pedig úgy tudjuk, hogy a napi sajtó a közvélemény munkatere.

Mindezekből kifolyólag azt hiszem, hogy azoknak, a kik belátják a párbajintézmény erőszakos és igazságtalan voltát, vállvetve kell működni egy a párbajt helyettesítő oly intézmény létrehozásán, mely a közvélemény által elfogadható legyen.

Ilyenül gondolnám. én a járásbírói területenkint létesítendő és az esküdtszékek mintájára szervezett becsületbiróságokat.

Ezen becsületbiróság tagjait évenként választának azon bírósági terület polgárai, melyen az megalakul.

Törvényileg volna szabályozandó hatáskörük és viszonyuk a bíróságokhoz.

Ők döntenének minden esetben a becsületügyekben. Meghatároznák van-e becsületsértés és ha van, milyen mérvű. Itt mérlegbe kellene tenni magát a becsületsértés tényét, továbbá egyéni értékét annak, a ki a sértést elkövette és a ki a sértést elszenvedte. A sértés minősítése a becsületbiróság dolga volna; egyedül a büntetés kiszabása maradna meg a büntetőbiróság kezében, mely minden esetben a becsületbiróság minősítése szerint kellene először, hogy kiszabassék.

Ez által eléretnék az, hogy becsületügyekben maga a társadalom bíraskodnék jogérvényesen. Eléretnék másodsor az, hogy bíraskodnék oly bírák által, a kiket a sértő és sértett is vá-

lasztott és a kikről az a kis kör, mely őket megválasztotta, tudja, hogy ismerik a hatáskörük alá tartozó kör minden egyes egyénét jellemileg. És ha volnának is egyes esetek, mikor az ítélet a fél szemében enyhéne, vagy szigorunak tünnek föl, egy cél azt hiszem ezen eljárással eléretnék. Ez a fő cél t. i.: ez a közvélemény belenyugvása a becsületbírói ítéletbe. Ezzel kapcsolatban a törvénynek a becsületsértésekre vonatkozó szakaszát teljesen törölni kellene.

A párbajra vonatkozó részét az 1843. büntető javaslat alapjára kellene helyezni.

Ez a tervzet már nyers körvonalai miatt sem számít a csalhatatlanságra. Egyedül ösztönül óhajt szolgálni arra, hogy mások ennél elfogadhatóbbat ajánljanak. Ha csak annyisikerülne ezen eszmefuttatással elérnem, hogy másokat e tárgyhoz hozzászólásra serkentsek, úgy, hogy lennénk többen, a kik Cató módjára hangoztatnák a párbaj-ügyre vonatkozó meggyőződésünket; akkor nem veszett volna kárba olajam és munkám; mert bizonyos vagyok benne, hogy a közvélemény által elfogadható a párbajt helyettesítő expediens meg fog születni; bizonyos vagyok benne, hogy az emberiség megváltójának, Krisztus Urunknak valamelyik születésnapja meghozza a társadalom megváltását a párbaj félszeg intézményéből.

iratok, — mint Gladstone mondja, — ostromolja bár azokat tabor, ágyútelep vagy akna, mindazáltal olyan, mint egy sziklára épített ház."

A protestáns keresztyénség szentiratai az ótestamentomnak harminckilenc és az ujnak huszonhét könyvét foglalják magokban. Ezek alkotják az ihletett kijelentés kánonát és csalhatatlanok. Ezek alkotják az isteni igazság kincstárát, és lefordítandók minden nyelvre, hogy valaki csak mozog, olvashassa azokat.

2. Miért kell a szentiratokat olvasnunk?

Némely könyveket szórakozás, másokat meg okulás céljából olvasunk; de ezeket „a fenytékre, mely igazságban vagyon,” olvassuk. Jól mondták a westminsteri hittudósok, hogy „az Igének olvasását Istennek Szentlelke hathatós eszközzé teszi a bűnösök meggyőzésére és megtérítésére és hogy építi őket idvességre való hit által a szentségben és az erőben;” és a hittudósok minden gyülekezeténél nagyobb valaki mondotta azt: „keressétek az Írásokat.” Isten megtiszteli a maga szavát, akár a templomi szószékről hangozzék az, akár a szent könyv lapjairól vétessék elő.

A bibliának történetei és életrajzai a benne előjövő példabeszédek és költészet a legnagyobbak, melyeket csak ismer a történelem. Némelyek közülök századokkal előzik meg Homér és Herodotus iratait. A világ történetének nagy változatosságokban gazdag korszakában iratva, és legalább is negyven különböző személy

által, mint az idők fejedelmi nagy kötete áll az előttünk, minden más könyvvel összehasonlíthatatlanul a maga eredetében, tartalmában és hatékony erejében. Istent nyilatkoztatták ki a szentiratok Krisztusban, a mint ő a világot kiengeszteli önmagával. Az eget nyitották föl azok, és megtanították úgy a férfiakat mint a nőket, hogy miképen lépjenek be oda. Nem csoda hát, hogy bibliaterjesztő társaságaink a népek gyógyítására távolban s közelben mindenfelé szórogatják széjjel „a könyvek könyvének” lapjait, hogy olvassák azt saját anyanyelvükön az ég alatti csaknem minden nemzetségek.

Némelyek csak azért olvassák a szentiratokat, hogy védelmezni tudják abból az isteni igazság felől való saját nézeteiket. A biblia lapjait csak azért búvárolják át, hogy saját pártállásukat védelmezzék, a tévedést még nagyobbá tegyék, és gyakran azért is, hogy megszagassák Krisztusnak a testét.

A hitetlen azért olvassa a szentiratokat, hogy ellenmondásokat találjon bennök, az lévén az ő célja, hogy iránytű vagy térkép nélkül hagyja az embert az élet tengerén.

A materialismus, a rationalismus és az agnosticismus mindannyian a szentiratok elleni könyörtelen kiméletlenségnek kinövései. Sokan úgy olvassák az isteni igét, mint a hogy egy közönséges mesét olvasnának. Ezek sohasem fordítják gondolataikat befelé vagy fölfelé. Ezek sohasem helyezik magokat és ahhoz való viszonyukat, a kiből ők élnek és mozognak, az ő kijelentésének kereső világossága alá. Minden bibliaolva-

Válasz,

nt. Eröss Lajos urnak a zsidó kereszteleés tárgyában kelt cikkemre tett megjegyzéseire.*

Kedves barátom! Azt a rövid cikecskét én is csak úgy hirtelenében vetettem papírra mint te a szerkesztői üzenetet, hanem most már miután provocalva lettem egy kissé részletesebben mondom el e tárgyban véleményemet válaszképpen bíráló megjegyzéseidre.

Te mint dogmatica tanár elismerésre méltó tudással a dogmatica teréről veszed indokaidat** s a dolognak inkább jogi illetőleg elméleti oldalát tekinted, én meg mint gyakorló lelkész a gyakorlati élet mezejéről szedegettem érveimet s a dolognak inkább gyakorlati oldalát tekintem, — nem feledkezvén meg természetesen amarról sem — de a conclusió mindkettőnkénél ugyanaz lesz. Lássuk miként?

Abban tehát mindketten egyet értünk, hogy azt a zsidó gyermeket megkeresztelni 18 éves kora előtt is szabad.

A kereszteleési tanra nézve is egyezünk, mert hiszen együtt egy dogmaticából tanultuk s egyformán hirdetjük te a tanári, én a templomi cathedrán, — hogy a keresztség valamint többi szertartásaink is „ex opere operato” nem használnak, — sem a passiv assistentia valamely vallási szertartásnak érvényt nem szerez. Pa-

* E cikkre nekem már érdemleges válaszum nincs. Elmondtam a magamét. Ha válaszolnék, ismétlésekbe esném, a minthogy csak ismételtet Sz. K. barátom is. Nem lenne az ilyen vitának vége soha. De azért jó az ilyen kérdéseket megvitatni. Egész légiója van már ezeknek. S rendezni, magyarázni őket, — a zsinat feladata és kötelessége. Szerk.

** Dehogyan... dehogyan! A dogmatika teréről is igaz, de a gyakorlati élet mezejéről is! Hi-zen 15 éven át mint gyakorlati lelkész a legnépe ebb e yházakban szolgáltam, s te vagy az első kedves barátom, ki kétségbevonni látszol, hogy ismerem azt a mezőt is. Szerk.

pistás felfogással tehát alaptalanul vádolsz s úgy veszem észre, hogy ezt inkább csak provocalás céljából teszed.

Az a különbség van tehát köztünk csupán, hogy te az egyházpolitikai törvények által előirt jogi alapra mereven reá helyezkedve, annak a 6 éves zsidó gyermeknek megkeresztelését a 18 éves korra halasztandónak tartod, én meg annak már most megkeresztelését helyeslem, sőt egyházunk érdekében szükségesnek állítom, s ezen nézetemet a válaszdobban ki ejtett dogmaticai felfogással is megegyezőnek tartom. Nevezetesen:

Azt mondod s szerintem is úgy van hogy: „a keresztség az Istennel való kegyelmi szövetségnek záloga a Jézus Krisztusban. Ennek a szövetségnek a postulatuma az ujjászületett, mely a hiten sarkallik s nem a kereszttel való leöntésén... s az ujjászületés a kereszttel való actussal nem mindig egy és ugyanazon pillanatra esik s e tekintetben az általam is jólismert bibliai helyekre hivatkozol.

Nos tehát az a zsidó gyermek, mikor kellő előkészítés után megkeresztetem, az Istennel való kegyelmi szövetség zálogát nyeri s miután a régi bementést helyettesítő „keresztség ujjászületés feredője” márakkor ujjászülethetik, majd tovább tanítom, megconfirmálom a hitben megerősödik, s így ha még kereszteltettkor nem lett volna is elegendő hite 18 éves korára mikor már jogilag is az egyház tagja lesz majd csak ujjászülethetik. Nem helyes volt-e tehát megkeresztelni, s nem anyaszentegyházunk hitelvei szerint járunk-e el? vagyis azzal ellentétbe jövünk-e? midőn őt eljegyezzük az isteni kegyelem jegyével a keresztségnek tiszta vizével.

Az első keresztyének példájára is történik hivatkozás. Én is jól tudom, hogy azok kellő tanítás és nyilvános hitvallástétel után vették be az áttérőket, de hát az a zsidó gyermek is tehet hitvallást akár nyilvánosan

sónak azt kellene maga elé cél gyanánt kitűzni, hogy találja föl Isten akaratát arra az életre nézve, a mely itt vagyon, valamint arra az életre nézve is, a mely majd jönni fog. Az Isten emberek iránti akaratának cél és gond nélkül való olvasása sok lelket tett már egészen sivárrá. Másoldalról pedig Jeremiás gazdag eredményekkel olvasta az isteni kinyilatkoztatásokat. Azt mondja ő: „mikor a te beszéded jelen volt, helyet adtam annak, és a te beszéded nekem örömmre volt, és szívemnek vigasságára.”

3. Mi a szentiratok olvasásának a története?

A zsidók az ótestamentom könyveit a törvényre, a prófétákra és a hagiographákra, vagy szentiratokra osztották föl. A pentateuchuszt ötven vagy ötvennégy párásába, vagy nagyobb szakaszba osztották be, a szerint a mint a zsidó év egyszerű vagy szökőév volt. E szakaszok közül egyet olvastak aztán föl minden külön szombatnapon. A párásakat továbbá apróbb szakaszokra osztották szét, melyeknek (s'dhārim) vagyis rendek nevet adtak. Antiochus üldözése koráig a zsidók csak a törvényt olvasták; de ennek olvasása megtiltatván, ötvennégy haftánrát, vagyis a prófétákból vett szakaszokat tettek azok helyére. Később pedig, mikor a Makkabeusok visszaállították a törvény olvasását, a törvényből vett egy szakasznak olvasása alkotta az első, s a prófétákból vett egy szakasznak olvasása alkotta a második leckét. Ésaiásnak a Messiás szenvedéseire vonatkozó

szakasza, melyet a szerescsen komornyik olvasott, mikor Filep az ő szekerehez közelgett, valószínűleg egy ilyen haftára volt. A zsidók visszatérvén az egyptomi fogságból, mikor a héber nyelv kiment a használatból s a chaldeai nyelvet kezdték beszélni, az lett szokássá, hogy a törvényt először eredeti héber nyelven s azután chaldeai tájzolás szerint olvasták. Emlékezetes esemény volt az a szentiratok olvasásának történetében, mikor Mózes megírván az Urnak minden beszédeit, „véve az Isten törvényének könyvét és elolvasá a népnek hallására, kik mondanak: mindcneket megeselekedünk, melyeket az Ur parancsolt és engedünk.”

4. Hogy kell a szentiratokat olvasni?

Mindenki, a ki ismerős a szentiratokkal, tudja, hogy a biblia egyedül áll a maga bámulatos változatosságával, s ebből ered aztán tartalma helyes olvasásának a nehézsége is. Valójában nincsen könyv, melynek olvasásánál a hangsúlyozásban nagyobb változatosságra volna szükség, mint a milyenre a bibliánál van. Senki sem gondolhatja azt, hogy a tékozló fiúról szóló példázatot ugyanazzal z hangsúlyozással és hanglejtéssel kellene olvasni, mint Pálnak az Areopáguson tartott beszédét. Ha kellő haagon és nyomatékkal olvassuk a szentiratokat, meg tudjuk értetni hallgatónkkal az olyan szakaszokat is, melyek különben mysteriummal volnának befedve. A szentiratok kellő nyomatékkal és szünetek tartásával való olvasása módját tehát senkinek

a gyülekezet előtt úgy, mint az első keresztyének, elmondván az apostoli hitformát, és így kereszteleésünk nem lesz mechanikus. Sőt én tovább megyek és azt állítom, hogy még a zsidó csecsemőt is meg kell keresztelni ha szülei kívánják, mert itt is jót állanak, sőt írásban kötelezik magukat a szülők, hogy ha már megkereszteltették gyermeküket hát abban a vallásban fogják felnevelni s ha kellő garanciának vesszük a ker. szülőknek most már legtöbb helyen a kereszteleés alkalmával nem is nyilvánosan csak hallgatólagosan, vagyis semmiképen nem, vagy csupán az önkéntes kereszt vízre tartás által nyilvánított, — és fájdalom! többek által soha be nem váltott, — ígéretét hogy gyermeküket a ker. vallásban fogják felnevelni, miért ne fogadnánk el kellő biztosíték gyanánt azoknak a zsidó szülőknek önkéntes írásbeli kötelezését? A zsidó receptio ennek nem ellene, de sőt mellette szól, mert ha joga van annak a zsidó apának vagy anyának születendő gyermekét már jó előre még házasságkötés előtt eligérni sőt írásban elkötelezni keresztyén házastársa vallásában való neveltetésre, miért ne lenne joga az egészen zsidó szülőknek ezen önkéntes elhatározásra a mely, ha törvényileg nem is olyan szorosan kötelező, mint a. n. az előbbi, de írásilag épen olyan kötelező mint péld. egy szerződés, melynek megtartását a törvény és becsület kívánja.

És ezzel azt hiszem nagyjából tisztáztuk a közöttünk fenforgó ellentéteket úgy dogmaticai mint a gyakorlati élet tekintetében.

Az a vélemény különbség marad fenn tehát közöttünk csupán, hogy te azt nem tartod 18 éveskor előtt megkeresztelendőnek, mert annak nincs semmi jogi hatálya. De hiszen ma már a polgári házasság behozatala óta az esketésnek sincs jogi hatálya, a mit némely könnyű gondolkozású s papot és egyházi szertartást de honestálni szerető állami anyakönyvvezetők fennen kér-

kedve szoktak hirdetni — és mégis esketünk úgy mint régen, sőt ezen szavakkal végezzük az esketést: „*én ezen elhangzott eskü folytán, melyet ünnepélyesen és nyilvánosan tettetek, anyaszentegyházunk törvényei értelmében is törvényes házaspárnak nyilvánítlak beneteket stb.* Az egyházterületi rendelkezések isekként utasítanak bennünket, miért ne volna tehát helyes a kereszteleést is a hol csak lehet végrehajtani.

De el kell mondanom még valamit, ami ez ügygyel szoros kapcsolatban áll és szintén megszívlelésre méltó. Nevezetesen:

Olyan egyházban működöm, a hol 1400 cath. léleknek nincs sem plebánusa, sem temploma, iskolája csak temetője. A 15 kilométernyi távolságra levő anyaegyház plebánusa nem törődik velük, párbért sem szed tőlük, de nem is fungál, csak néha nagy ritkán gazdag temetést végez. S midőn egyszer felkértem, hogy hívei körüli teendőikkel ne terheljen hiszen káplánja is van, azt felelte, hogy mint öreg ember a káplánt otthon saját kényelmére tartja. Én tehát kereszteltem, eskettem, temettem minden külön megkérdezés nélkül az itteni katolicusokat s bevezetem promemoria! szám nélkül saját anyakönyvembe és az állami anyakönyvek létesítése óta nem is teszem át hozzá. Ennek következménye aztán az, hogy az itteni katolicusok a mi vallásunk szertartásait megismerik, megkedvelik s különösen nagy ünnepeken tömegestől jönnek a mi templomunkba s ha ez a nagyobbára szegény kath. cseléd nép attól nem félne, hogy áttérése után mindjárt egyházi adóval terheljük, bizony legnagyobb része már régen kálvinista volna.

De meg ezeknek gyermekeik a mi iskolánkba járnak, — ref. vallást, imádságokat énekeket tanulnak a prot. egyháztörténelmet is végig tanulják s így idővel is csak névleg lesznek katolicusok, de lélekben kálvinisták s ha csak valahova kath. helyre nem kerülnek,

sem kötelessége olyan szorgalommal gyakorolni, mint az evangéliom szolgálának.

Vajjon a szentiratokat egyedül a szolgáló lelkészeknek kell-e olvasnia; vagy egymásnak felelgető módon; vagy sorban a gyülekezet tagjainak? Oly kérdések ezek, melyek méltán felhívják a gondolkozó és vallásos lelkű emberek figyelmét.

A presbiteriánus templomi szószékekben általában a lelkész az, a ki az Igét olvassa; és a gyülekezetnek gondolatban kell azt követnie. De vajjon ilyen körülmények között lehet-e biztosítani az egész gyülekezet figyelmét? Volt olyan idő, mikor a nép magával vitte Istennek házába a maga bibliáját, és oly figyelemmel kísérte annak olvasását, hogy mikor az olvasandó rész és vers kije öltetett, tisztán lehetett hallani a bibliák leveleinek zörgését. De ezek az idők, legalább sok amerikai gyülekezetben, megváltoztak. Ugylátszik, hogy sok esetben a biblia olvasása nem érdekli eléggé a gyülekezetet annyira, hogy szükségesnek tartaná fölnyitni bibliáját.

Az egymásnak felelgető módon való bibliaolvasást oly kiterjedt mérvben gyakorolják az amerikai vasárnapi iskolákban hogy egészen természetes volna, ha bevezetnék azt a gyülekezeti istentisztelet körébe is. De mindjárt előáll a kérdés, hogy a gyülekezetnek épülésére szolgálna-e ez? Vajjon vezethetne-e ez az eljárás magasabb lelki életre? Vajjon így jobban érdeklődnének-e a templomjáró hívek a bibliai igazság nyil-

vános olvasása iránt? Vagy nem szolgálna-e az valódi épülésére, ha a bibliának egy nagy részét, ha nem az egész bibliát, az év minden vasárnapjának megfelelő részekre osztanák föl, úgy hogy ugyanazon Urnapon a szentiratnak ugyanazon részletét vagy részleteit olvasnák a föld kerekén minden presbiteriánus gyülekezetben. Visszaütasítva a népiesen úgynevezett ritualismusnak minden formáját, ilyen és hasonló gondolatok forognak e tárgy körül az ember elméjében, és az egyetemes szövetségi gyűlés bölcsesége kétségenkívül megtalálná annak a módját, hogy miként döntsön e kérdésekben. A vasárnapi iskolákba behozott nemzetközi leckék már egy lépés abban az irányban, a mely felé mutattunk.

5. Miben jelentkezett a szentiratok olvasásának befolyása?

Azt mondta egyszer valaki, hogy eredményekben áll a tizenkilencedik század logikája. Ezek a történelemnek a *principiumai*. Az imádsággal kísért bibliaolvasásban állott köztudomás szerint, minden vallásos újjáéledésnek az alapja. Hilkia megtalálván és olvasván a törvénynek a könyvét az Urnak a házában, ez a vallás felújulására vezetett Jósias napjaiban. A szentiratok olvasása szabadította föl Luthernek, e nagy reformátornak hatalmas szellemét a zárda falai között. Zwingli és Kálvin és Melancton követték e téren Luthert, és a bibliaolvasás által a gondolat és az egyhá-

— a kálvinistákkal összeházasodván legtöbben valóban *jogilag* is kálvinisták lesznek.

Itt ismét pápistás felfogással lennék vádolható, hogy mindenáron mindenkit keresztelni, esketni és temetni akarok; de az éppen olyan távol áll a pápistás felfogástól, mint a merev dogmatizmus tulhajtásától vagy az egyházpolitikai törvények miatti olyan túlzékonyságtól, mely szerint egyházunknak valamely rendes és törvényes szertartását csak azért ne hajtsunk végre, mert azt a mondott törvények ignorálják, semmibe sem veszik, meg sem említik s annak semmi joghatályt nem tulajdonítanak.

Már engedelmet kérek! én is tisztelem a törvényt s liberális embernek tartom magamat, de abban annyira még sem áradozom, hogy egyházunk érdekeit a hol csak lehet, törvényes megengedett eszközökkel előmozdítani s annak szertartásait az egyházpolitikai törvények által előidézett mellőzés háttéréből kiemelni s régi jogaiiban és fényében tündököltetni ne igyekezzem még ha azoknak jogi hatálya nincs is!

Sőt eljön hozzám egy kath. ember és azt mondja: Uram! én többször láttam már és olyan szépnek, felégesnek tartom önök urvacorai szertartását, hogy szeretnék abban részesülni, ne fosszon meg tehát engem attól, ne kergessen el az urasztalától, vagy jönnék vegyes házasságban élők, vagy éppen egészen katolikus szülők és azt mondják: az én gyermekem törvény szerint nem református, de itt járt iskolába, egyedül ezt a hitet vallja, tudja, sziveskedjek tehát a többivel együtt megkonfirmálni hiszen majd gondom lesz rá, hogy 18 éves korában áttérjen, nem visz rá a lélek hogy kérésüket megtagadjam, megkonfirmálok feladom neki az urvacorát anélkül, hogy vádolna ugyan azon lélek hogy pápistás-kodom vagy a Máté evangélioma 7. rész 6. versben foglalt utasítás ellen véték, pedig jogilag még most

ezeknek sincs semmi hatálya, de majd lehet és lesz később „ut exempla docet!“ mert a kálvinista vallás ereje maradandó nyomokat hagy az ilyeneknek lelkébe s ezek a gyermekek sohasem lesznek pápisták vagy legalább jó pápisták s csak egy szó, egy gondolat kell idővel s könnyen ezt mondhatják: „Én saját vallásomból nem tudok semmit, református pap keresztelt, ref. hitben nevedtem, abból tudok a mit tudok s miután a törvény most már megengedi, áttérek tehát a ref. vallásra.“ S főképp ha ref. házastársat választ a legtöbbje át is tér, vagy ha meg marad pápistának, könnyen minden nagyobb rábeszélés és kényszerítés nélkül beleegyezik abba hogy gyermekei mind reformátusok legyenek, a mit 20 éves lelkipásztori gyakorlatomból példákkal is tudnék igazolni mert én már legnagyobb részben általam keresztelt és confirmált menyasszonyokat esketek.

Ezen indokokból tartom én helyesnek s egyházunk érdekében állónak azt a zsidó gyermeket, sőt bár mely vallásu gyermeket is ha kívánják megkeresztelni, nevelni s egyházunk hitelvei és szertartásai iránt érdeklődést, rokonszenvet benne ápolni, fentartani és követem ezen meggyőződésemet a nélkül, hogy az ellenvéleményűeket elkárhoztatnám vagy mogyorófa pálcát akarnék suhogtatni felettök, vagy plane tréfálkozni akarnék ezen kérdés felett, mint ezt te kedves barátom a tridentinumból vett idézettel velem szemben teszed. Egyébiránt béke velünk! azon reményben zárom választomat, hogy ezen kérdésnek felszínre hozásával és megvitatásával a közzelfogásnak irányítására talán némi hasznos szolgálatot mégis tettünk és így nem üres szalmacséplés volt vitatkozásunk.

Tisza-Kürt, 1901. dec. 15.

Ssük Károly,
ev. ref. lelkész.

zias élet területén még magasabb fokra emelkedtek. A szentiratok fordításai megszorodtak. A protestantizmus az Isten ígéjéről fölemelte egy ismeretlen nyelv sirkövét, és életnek kenyerét nyújtotta az éhező lelkeknek. Erasmus és Wicel, — mindenik a maga helyén a reformációnak egy-egy hajnalesillaga, — elősegítették a biblia olvasását azzal, hogy saját nyelveiken a nép kezébe adták azt. Knox volt különösen az, ki Skóciában olyan lendületet adott a biblia olvasásának, a mely csak emelkedett a századok folyamán, mert a bibliaolvasás teremtette meg Skóciában úgy az első mint a második reformációt, s az adott életet és erőt ez ország vallási szövetekezésének. Itt, Skóciában a szentiratok olvasása nyomán születtek meg és tápláltattak azok a presbyterianus elvek, melyek a bibliai történeti episcopasussal egybefűződve, életre és diadalomra rendelték.

Az ihletett ígének a családban és az Isten házában való olvasása adott erőt, állandóságot és dicsőséget a protestantizmusnak. Kellő szélességet és mélységet és lelki hatalmat adott az a presbyterianizmusnak Skóciában és a föld kerekén mindenütt, s az tette azzá épen Skóciát, a mi az az ország ma.

Lelkesedéstől lángoló képzelődésében szépen énekelte meg és magasztalta Skóciának ifju költője, Pollok Róbert, a szentiratok értékét:

Örökkévalóság csillaga,
az egyedüli csillag,

Melynek fényénél az
ember áthatolhat

Az élet tengerén,
s bizton elérheti

A boldogság partját;
egyedüli csillag,
mely az időben támadt

S annak sötét és
zavaros hullámaira,

A mint egyik nemzedék
gyorsan követi
a másikat,

A mennynek saját
világosságából sugárkat
vetett

S Isten hegyeire, az
örökkévaló hegyekre
irányza a bűnös
ember szemét.“

(Folyt. köv.)

Csiky Lajos.

Észrevételek.

egyházi énekeink átalakítására; és egynéhány megjegyzés Hodossy Béla ur bírálataira vonatkozólag.

Egyházi énekeink alatt azt hiszem mindenki úgy a temlomi, mint halotti énekeinket is érti. Ha tehát énekeink revidálásáról van szó; akkor a halotti énekek is értendők. Mert egy teljes egészét csak így kaphat egyetemes egyházunk.

Jöllehet évek mulnak, míg új énekeskönyvünk megjelenik; addig is bizonyos intézkedések hathatósan mozdíthatják elő, elavult éneklési rendszerünket.

1. Azoknak, kik hivatva lesznek majd egyházaink élén állván, énekgyűjteményekre is vigyázni tehát theologus növendékeinknek; szakpályájuk végzése alatt, helyesebb zenei oktatásban kell részesülniök. Mert hogy működhessen majd sikeresen közre énekgyűjteményüket illetőleg valaki, — állván egyháza élén, — minden zene-ösmeret, sőt olykor zenei hallás nélkül? A mit olykor-olykor fájdalmasan tapasztalhattak többen.

2. Orgonista-kántoraink, énektanítóink, úgy az isteni tiszteletek alkalmával; mint az iskolákban szoktassák a közönséget és gyermekeket fokozatosan élénkebb éneklésre.

3. Tanítóképző-intézeteink mellett orgonista-kántorokat képző tanszakok állítsanak fel.

4. Orgonista-kántorainktól magasabb foku zeneismeret kívántassék.

5. A nagyobb egyházak köteleztessenek önálló orgonista-kántorság felállítására. A kántor-organistaság ne a tanítósnak legyen mintegy pótléka csupán. Ebben a tekintetben ugyan közönyösek voltak tanítóképző intézeteink is; különösen régebben. Nem vették tekintetbe van-e valakinek hajlama a zenére, vagy nincs? És a ráhivatottakat képeztették volna inkább magasabb fokulag. Sőt volt oly — különben — híres főiskolánk, hol az orgonázás a tanítóképző intézetben mellékantárgy volt. Sőt maga az intézet igazgatósága sem nézte jó szemmel, ha a növendékek a zenére általában több gondot fordítottak. Az eredmény aztán olyan is volt...

De mulasztás terheli nagyobb egyházainkat is e téren. Szinte vetélkednek egymással, hogy orgonista-kántoraik minél kevesebb zenei képzettséggel bírnak. Ugy szolván hadi lábón álljanak a zenével. Nincs ép zenei hallásuk; tehát tisztán intonálni nem képesek; az éneket maguk is kanyargatják; még olyankor is, ha énekkart vezetnek. Hogy működhetnének ezek a zenei szörnyek hathatósan énekgyűjtemény elmozdítására? Mikor azt csak mint mesterséget, megélhetési módot üzik, illetőleg üldözik; nem pedig művészetnek tekintik. Hol keressünk itt legkisebb zenei intelligenciát?!

Végre szükségesnek tartanám énekgyűjtemény érdekében, hogy a legkisebb egyházak is harmoniumot szerezzenek; és legalább uni sono vezesse az illető kántor a gyülekezetet; hogy így leszokjanak a hibás éneklésről. 60–70 forintot a legkisebb egyház is áldozhat e célra; és kis templomban az is megfelelően helyettesíti az orgonát, a mi drágább is; és felállítására elegendő hely nincs is.

Ezek előre bocsátása után áttérek a felveendő dallamokra. Meglepett a fel nem vett énekek sorozata. Mert míg a XXVII. LXXIII. CXLV. zsol'tár kimaradt; addig a XXI. XLVIII. vagy éppen a XV. a felveendőkhöz közre szerepel; különösen ez utóbbi oly zenei absurdum; egy sornak a fele hol dur, hol moll; semmi természetesség nincs az egészben; nehéz menetű. Azt hiszem hogy a mélyen tisztelt bizottság zenész tagjai sem tudnák fejből, hibátlanul, mindnyájan elénekelni. Azt kell szinte

gondolnunk, hogy orgonistasággal és zene elmélettel igen; de kántorsággal nem foglalkozik azok között senki, a ki ezeket helyesnek tartja. Külömben megjegyzendő, hogy utmutatónak, vezerkönyvnek, csak is a Sz. Nagy Károly karénekesét tekinthetjük; mint a melyikben van csakis minden énekünk művészileg kidolgozva és van a gyakorlatban is általánosan elfogadva.

A mi a rytmust illeti, éneklési módorunk élénkítésére felveendőnek tartom még a nyolcadrés hangjegyeket is. Most a mint az egyes énekek időmértékileg fel vannak osztva hogy 8–12 negyedrés hangjegy is fordul elő egymásután; ez nem hogy nem nagyon is egy hanguság, vontatottság; de határozottan visszaesés, e tekintetben Sz. Nagy Károlynak még az ötvenes években kiadott művével szemben is. Itt ugyan a gyakorlat, a kivétel tehet legtöbbit; ha orgonistáink egyúttal énekvezérek is lesznek; nem pedig csak kísérik a gyülekezet énekét.

Igen gyakran előfordul az egyes énekeknél a versszakok végén fel szünjegy. Ez is a mellett bizonyít, hogy a helyesebb időmértéki felosztás végett szükség van, a nyolcadrés hangjegyekre is. Mert az egyáltalában nincs kitüntetve, hogy az éneklő közönség mittevő legyen $\frac{2}{4}$ -en át? Míg a nyolcadrés hangjegyekkel a szünjegy eltüntethető és a dallam sokkal élénkebb — nem pedig vontatott — leend.

Különösen a régi gyakorlat folytán szokássá vált zsol'tár dallamokra nézve — mint Hodossy zenetanár ur tette — részletes bírálatba bocsátkozni feleslegesnek tartom. Az ő szempontjából lehet az ő felfogása helyes. De mivel nem csak egy út és egy mód van, mely a zenetudományba és a zene és különösen dallam szerzés birodalmába vezet; így mások felfogása is éppen úgy helyes lehet, más szempontok szerint tekintve. Ha csak Hodossy ur egy világra szálló és egészen az eddigiektől eltérő módszert nem akar feltalálni. Azt a tapasztalat köztudomásulag bizonyítja, hogy bizony olykor el kell térni a megállapított öszhangzattani, zenei szabályoktól, és el is lehet térni. Tehát a fő itt az leend, hogy a kivétel, gyakorlat egységes, egyetemlegesen kötelező legyen.

Néhány énekre megjegyzi Hodossy ur, hogy nem kedveszeréni hangnemekben vannak kidolgozva, hanem lejjebb kelenne egy másoddal venni. Eme nyilatkozatából az látszik, hogy nem volt énekvezér, mert tudnia kellene, hogy más hangnemből énekelné ugyanazon éneket, ha egy maga énekl, vagy hétköznapi, vagy vasárnap, vagy éppen ünneppalapon a közönség számára képest. Ugy tudom Hodossy ur zenetanár, akkor meg éppen csodálkozom eme nyilatkozatán; mert a tanítóképző végzett növendékektől feltétlenül meg kívánék anynyi zenei fejlettséget, hogy transponálni rögtönözve tudjanak. A hol ez eredmény nincs meg, ott a zenei tanítás nem sokat ér. Vagy a módszer, vagy a tanár a hibás. Vagy nincs elég idő ráfordítva, vagy legutolsó esetben a növendékekben nincs hajlam és akarat a tanulásra. A mely okok, mint fent említettem, a mellett bizonyítanak, hogy énekvezéreinket magasabb foku zenei képeztetésben kell részesíteni. Én a transponálásnak eme fokát kívánám meg minden orgonista-kántorunktól.

A régi énekes könyvből átvett egynéhány melodia érdekes magyaros zamatú. De már az erdélyi énekek között némelyik ki van csiszolva, hogy maga az illető sem igen ösmer reá. Olyan formán javított ki, mint mikor valakit nyírnak és nemcsak a haját, hanem a fejborét, sőt orrát és fülét is levágják.

Legvégül-megjelent néhány új dallam. Van vagy kettő jó közte. De a többi magyar dalok keveréke, lassu és esárdás stb. Szóval hol egyik, hol másik nóta jut eszébe az embernek éneklésközben. Hol innen, hol onnan, van, úgy a hogy összerántva. Csudálkozom szerzők vakmerőségén vagy naivságán, miszerint azt hitték, hogy nem veszi észre senki sem ama zenei forrásokat honnan merítették. Annyi erővel magyar dalainkat pl. Földiekkel játszók, kitették a holt testet az udvarra, Kossuth Lajos azt izente, Ne sirj ne sirj Kossuth Lajos, Jaj de szerencsétlen anya stb. stb. felhasználhatjuk. Ilyeneket utazó ügynöktől kilószámra igen jutányos in rendelhetnénk.

En ezek helyett meghagynám fennálló énekeinket mind, kivéve Szent Isten noha néked. Mert 14 soros fennálló énekre semmi szükség nincs, vagy ha megmarad, a zenei ismétlések mellőzendők, és még akkor is marad kilenc sor, a mi még mindég elég hosszú fennállóénekeknek. Legnagyobb bajunk ugyan, hogy Sz. Nagy Károlyunk egy volt és talán századokig nem is lesz másik. Ő készült az új énekes könyvet megalkotni. Tudomásom szerint voltak is jegyzetei, dolgozata, a miket az utókor felhasználhatott volna; ha már ő nem érhetett ki tudná azt megmondani?! De ha már ebben segítségünkre nem lehet is, vegyük elő karénekesét és hogy többet ne említsek ott van az: LII. CI. CXLVII. zsoltárok, melyek kidolgozásuknál fogva is különösen értékes, művészi becsesel bírnak — van ugyan még több is köztök — bizony kár volna, sőt aművészet ellen vétke, a feledésnek engedni át őket.

Mivel pedig egyetemes ev. ref. egyházunk, nagyon is nélkülöz egy valódi zenei zenit, új énekes könyvünk megjelenését pedig még sok gyűlésezések előzik meg, és azokon szükség lesz a gyakorlati téren működő énekvezérekre is, különösen halottas könyvünk újja alakításánál: bátor vagyok fel tenni ama kérdést, hogy e tárgyban mint legilletékesebbeket, kik legtöbb gyakorlati tapasztalattal bírhatunk: önálló orgonista-kántorainkat nem volna-e célszerű pl. a nyáron Debrecenben egy értekezletre összehívni? Addig is kívánatos volna, hogy éppen ő közöljék minél többen — egy jobb ügyszó méltóan hozzá szólnának, e mindnyájunkat közösen érdeklő éneküghöz.

Ezekben kívántam nézeteimet — röviden — éneküghöz vonatkozólag nyilvánítani. És ha bárki is észrevételeit lesz szíves velem közölni — esetleges tévedéseimet illetőleg — előre is megköszönve maradok hálás lekötölezettje, mert ha bárkitől is tanulhatok zenei téren, csak szerencsésnek fogom magamat érezni.

Nagyvárad, 1902. január 8.

Juhász Károly,
ev. ref. orgonista.

TANÜGY.

Reform. hithűség és áldozatkészség.

— Válasz Sütő Áron ev. ref. lelkész ur „Redivivus“ című cikkére. Megjelent a „Debreceni Protestáns Lap“ 1902. évi I. számában. —

E tisztelt lapok 1901. évi 48. 49. és 50. számában a novemberi egyházkerületi közgyűlés alkalmából fenti cím alatt egy cikket irtam.

E cikk kapcsán, különösen a tiszántuli egyházkerületbeli ref. iskolák „*eddigi*“ államosítási procedu-

ráját s az államosítások okait kutató nyomozásom alapján, hatása alatt állván azon bántó eljárásnak is, melyel egy egyházközség az iskolája államosítását célzó hivatalos kimutatásait (vagyon, tartozás, bevétel, kiadás statisztika stb.) összeállítani iparkodott, *egész általánosságban, tehát minden személy vagy egyház megnevezése nélkül* azon kijelentést tettem, hogy „iskoláink államosítását sokszor a lelkészek és tanítók kezdeményezték, még pedig sokszor subjectiv (egyéni, alanyi) okokból.

En is állításomért oly erős váddal illetett egy ev. ref. lelkész ur, hogy azt *magáért az ügyért*, nem *hüghatam* szó nélkül. Ismétlem, hogy *magáért az ügyért* s nem az én alárendelt személyemért. Mert mi vagyok én a méltatlanul meghurcolt sok lelki nagyokhoz. Kiknek sárúja szíját megoldani sem vagyok méltó. Azt is tudom, hogy annak, a ki harcol, készen kell lenni arra is, hogy sebeket, nem csak oszt, de kap is.

En is harcolok. Egyszerű harcosa vagyok egy szent ügynek, melynek mestere és vezére, arra figyelmezteti hivat: „A szolga nem nagyobb az ő uránál, ha engem háborgattak, titeket is háborgatnak.“ (Ján. 15. 20.) Ha a gazdát Belzebubnak hívták, sokkal inkább az ő házanépét.“ (Máté 10. 25.)

Ezek után arra kérem a tisztelt olvasót hogy félre téve minden rokon- vagy ellenszenvet sine ira et studio olvassa át a 48. számban kezdett cikkem bevezető részét.

Mit állítottam én abban?

Állítottam, hogy iskoláink államosításának oka sokszor a *szegénység*. Erre nézve idézem cikkem bevezető részének 10. bekezdését: „*Voltak ugyan olyan szegény egyházak is* (természetes, hogy az államosítók közt), *melyek a mások támogatására föltétlenül rászorulva voltak, de azok legnagyobb része is jó akarattal s némi segítséggel megmenthető lett volna.*“

A cikk egész tendenciájából, megjelenése alkalmából kétségtelen az, hogy itt nem az egyes kimerült egyháztagnak, hanem mások jóindulatáról s külső segélyről van és lehet szó. Azt hiszem, hogy e részben több bizonyításra nincsen szükség.

Állítottam továbbá (a 4. bekezdésben.) hogy „*az államosítás okai igen sokszor* (tehát nem *mindig*, a mit egyébiránt az előző pontbeli beismerő, a szegénységet concedáló nyilatkozatom is kizár) *subjectiv természetűek.*“

Nekem úgy tetszik, hogy a „subjectiv“ latin szó okozta a félreértést. En ugyanis ezt a szót — eltérőleg Sütő lelkész urtól, ki azt „*önző*“-nek fordítja (*önző, mint cikkíró mondja subjectiv okokból*“ és ismét „*nem tartottam önző, subjectiv érdeknek*“) én „*egyéni*“ vagy „*alanyi*“ szóval adom vissza (Igy van az visszaadva nemcsak a latin, hanem a francia és német nyelvekben is, az *önző* pedig egoisticus, egoistisch, egoiste szavakkal.)

Sajnálatra méltó volna, ha minden, a mi „*egyéni*“ vagy „*alanyitermészetű*“, *önző* volna. Valaminek a fölfogása, megértése, az ebből származó meggyőződés a lehető legsubjectivebb. Talán csak van még a világon önzetlen meggyőződés is, habár a meggyőződés igazán subjectivtermészetű. Bizonyos tehát, hogy lehet valaki éppen egyéni felfogása, meggyőződése miatt az államosítás híve.

Hogy e nézetet is concedáltam, arra nézve idézem saját szavaimat (6. bekezdés): „*a legjobbakat ingerelheti az a jóhiszemű, de hiu reménykedés, hogy*

az iskola fentartás megszüntével többet lehet az egyház belső ügyeire fordítani." p. o. lelkészi fizetések javítására, épületek, templomok emelésére. Hogy e reménykedés miért hiu? utalok a mult évi 50. szám-beli cikkemben előadottakra.

Az is subjectiv indok, ha a 400 forintos fizetésen tengődő családos tanító jobb anyagi helyzetbe kíván jutni, s ezt úgy reményli elérni, ha az egyház iskoláit az államnak átadja, az állam aztán őt az iskolával együtt átveszi s szintén államivá teszi, a mikor is 600—700 forint törzsfizetésre s megfelelő korpótlékra és lakbérre számíthat.

Vannak azonban subjectiv okok, melyek, magokban tekintve, teljesen kifogástalanok és jogosultak, de más dolgokkal kapcsolatba hozva, meg nem engedhetőkké válnak, például, ha a lelkész vagy tanítónak a fenti különben jogosult igénye másnak vagyis az egyháznak vagy egyházak egyetemének akár anyagi, akár erkölcsi kárával érvényesül.

Az egyházak vagy egyházak egy temének kára a kéz-alatti esetekben leginkább erkölcsi, s csak egyes rendkívüli esetekben lehet anyagi.

Ha tehát a lelkész és tanító urak, vagy általában a vezetők az államosítás eszméjét elhintik, életre keltik, nevelik, ápolják, propagálják s az elhintett eszmék későbbben megtermik mérgező gyümölcseit abban, hogy a mindenfelől szorongatott, az élet nehéz terhe alatt roskadozó, különben is gyenge hitű édes anya az egyház az ő erőlen gyenge gyermekét kétségbeesve, fásult szívvel tépi le a bár fogyatékosan tápláló, de teljesen még ki nem merült kebeléről s Hágárként leteszi azt a bokor alá, sirván várva annak kínos halálát, és ők a vezetők az éhség és szomjúság gyötrő lángjában epedő gyermek nyelvét ha csak a megfogyatkozott forrás vizébe mártott ujjaikra tapadó cseppekkel is nem enyhítették, s a gyermek elhalt, mielőtt szólott volna az Urnak anyaga az anyához: „Mi lelt téged Hágár? ne félj, mert az Isten meghalatta a gyermek szavát. Kelj fel vedd fel a gyermeket és viseljed gondját, mert nagy néppé teszem őt „s meghal az, mielőtt megmutatta volna neki a bővizű forrást, mely a szomorú haldoklás helye mellett észrevétlenül folydogál: ugy az eszmék letéteményesei, magvetői, csetekedtek legyen akár tudatosan, akár tudatlanul, számot vetve vagy a nélkül az évtizedek vagy tán későbbben bekövetkező erkölcsi nagy kárral, az egyházak és azok egyetemének nagy vegy-bomlásával, a történet előtt felelősek s az egyéni (subjectiv) indítók, a magában jogosult igény, lett legyen annak foganatosítása összekötve az esetleges átalakulás esélyeivel vagy nem: **bűnné válik.**

Mi volt Judás bűne?

Jézus az erkölcsi nagy hadjáratban élet-halál-harcba keveredett a Sanhedrinnel, a zsidó egyházi főtanácsossal, s ez még a 29. évi* sátoros ünnep után kimondotta rá, hogy, meg kell halnia.

E későbbben végrehajtott gyilkos határozat meghozatalában Judásnak bűne nincsen. E határozat nyititok volt. Tudta Jézus, tudták a tanítványok, tudta Judás is. Jézus e határozat dacára a következő évben újra megjelent Jeruzsálemben. Alig jutott ez a főtanács

* Jézus életében az általános időrendet teljes bizonyossággal megállapítani még nem sikerült. A születési évet illetőleg a nézetek Ráma építése után 747—51. év között ingadoznak; a nyilvános élet kezdetét 26—30 év, annak tartamát, tehát a halál évét a 29—34. év közti időre teszik. Egy dolog történetileg meg van állapítva, az t. i. hogy Jézus 3—4 évvel előbb született, mint a mi idő számításunk kezdődik. P. S.

tudomására, azonnal megtétek ellene az elfogatás iránti intézkedések. Ez is köztudomásra jött. Ebben a határozatban sem volt Judásnak semmi bűne. De — itt következik a fordulat — Judás látta már, hogy Jézus veszve van. Látta a Jézus földi királyságáról szőtt fényes álmait szétfoszlani, a reménylett hirt, dicsőséget, fényt és **vagyont** páráként tova tűnni. Önzése föltámadt. Gondolta, hogy fölfogja használni a még kínálkozó egyetlen és utolsó alkalmat némi vagyon szerzésére, hogy — nemsokára elszéledvén kiki az övéihez — valamivel gondtalanabban élhessen. A mesterre nézve már mindegy — gondolta Judás — ha egy vagy két nappal előbb vagy később hal is meg. Elhatározta tehát, hogy a különben is elveszendőt kézbe adja.

Mi volt tehát az ő bűne? hiszen a vagyonszerzést és meggazdagodást semmi sem tiltja.

Az, hogy egy halálra ítelt ember helyzetét vagyonszerzésre, saját jobblétének előmozdítására használta fel.

A 187. es években történt, hogy N.N. pénzügyministersége alatt az ország pénzügyi tönk szélére jutott, hitele annyira alászált, hogy majdnem oly magas kamatra kapott pénzt, mint akármelyik magánember; a mi az államok történetében rendkívüli. Sok kölcsönre volt szükség. Ajánlottak is hitelezők. Egy ezek közül, a melyik egyébiránt az országra nézve a legjobb s legelőnyösebb pénzügyi ajánlatot tette, szépösszegű tiszteletdíjjal kínálta meg a pénzügyministert, ki azt — állítólag — el is fogadta. Az országnak ugyan semmi kárt nem tett a minister, mert a legkedvezőbb ajánlatot fogadta el, de mert az országnak súlyos anyagi helyzetét — ha igaz — saját anyagi jobblétének előmozdítására, vagyonszerzésre használta fel, az országgyűlésen a legkeményebb, és legsúlytöbb vádakkal illeték, mert mint állították: **mikor az ország szegényedik s pusztul, az ő szolgáinak, ör-állóinak nem illő, nem szabad annak nehéz helyzetéből vagyont szerezni, gazdagodni.** A miniszternek menni kellett és a minister ment.

Ha Judás mesterét Jézust, ha a minister a kormányzókat **idejében** elhagyja, Isten és a történet előtt fölmentve vannak.

Judás tényét Istenárlásnak, a miniszterét erkölcsárlásnak bélyegezte a történet.

E történetek azon eseteket tárgyazzák, melyekben az önzés vagy könnyelműség a nehéz helyzetben levők körülményeit használta föl gazdagodás, vagyonszerzés céljaul.

Történt azonban más is. Pár év előtt M . . . K . . . országgyűlési képviselő esete alkalmából, ki — ha jól emlékszem az 1896. évi országos kiállítás rendezése vagy bérlete jogát munkájával arányban nem álló nagymérvű díjazásért szerezte meg egy közönséges vagyis **nyereségre számító vállalkozónak**, az egész ország, sőt maga a **jóerkölcsök őre**, az országgyűlés is erősen megbotráncozott azon, hogy az országgyűlési képviselő urak, pártállásukra való tekintet nélkül halatlán módon igyekeznek a kormánnyal, hivatalokkal, bankokkal, s haszonhajtó körülményekkel való összeköttetéseiket, befolyásaikat nagyösszegű pénzre felváltani, meggazdagodni, s dacára annak, hogy nem szegény, megszorulthelyzetű emberek és testületek voltak ez erkölcsösnek épen nem mondható képviselői speculatio tárgyai, hanem valódi üzletemberek és jogkeresők, kik az adott tanácsot s igénybe vett munkát nagyon tisztességesen megfizetni hajlandók is, képesek is voltak, a gavallérszokásokat is ismerték: **a munkát és be-**

folyást aránytalanul megfizettető eljárást a felháborodott közvélemény és törvényhozás tisztességtelennek, a közérkölcscsel össze nem egyestethetőnek, az állással összeférhetetlennek mondotta ki, s a több ismeretlenül maradt bűnös személyében is azt az ismertté lett egyet irgalom nélkül tönkre tette.

Ismétlem: *pedig ez az eset nem szegény megnyomorodottak helyzetének kihasználása volt.*

Kisértsük meg egy példa alkalmazását.

Kit árult el Judás?

Egy lélekben gazdag, szeretetben felülmúlhatatlan, de anyagiakban végtelenül szegény embert, ki övének csak a mindennapi megélhetést volt képes biztosítani, s kit ellenségei már halálra szántak.

Kit árulunk mi el, *ha segélyére nem sietünk* a lelki kincsekben ugyan gazdag, de anyagiakban koldus-szegény, a közöny és hitetlenség által halálra ítélt egyházaknak? Vagy, *ha azok* nehéz helyzetét saját anyagi jobblétünk gyarapítására használjuk fel?*

Azt, ki ezeket a gyenge, vézna, nyomorék egységeket vérén vett tulajdonának állította; ki ezek megtartására azt a világos parancsolatot adta végrendeletében: „*ugy szeressétek egymást, a mint én szerettelek titeket.*” Tehát magát Krisztust.

Mikor egy és ugyanazon hadsereg harcosai közül némelyek a legveszélyesebb pontra vannak a hadvezetés által felállítva, s ezeket, kik a legnehezebb feladatokat végzik, a legsúlyosabb kötelességeket teljesítik, oly erővel támadja meg a kegyelmet nem ismerő ellenség, hogy ezeknek pusztulásuk segély hiányában bizonyos s a sereg többi harcosai, kik ezt látják, s tudják azt is, hogy ők azokat közös akarattal s bizonyos áldozattal megmenthetnék, s még sem sietnek azok segélyére, hanem szívtelenül, közönyösen veszni hagyják őket: nyomorult áruói ők nem csak szerencsétlen társaiknak, hanem áruói magának a védelmezett ügynök, áruói uroknak a hős vezérnek, kinek harci bátorságát rettenthetlenségét, önfeláldozását hirdetik, dicsőítik; a kinek nevével szeretik magukat nevezni, de gyávák őt követni; gyávák parancsait teljesíteni, embertelenek és gonoszok, társaikat veszni hagyják.

És mit mondjunk azokról a szájalmas alakokról, kik a nehéz helyekre rendelt kis csapatok vezetői lévén, hitvány életök megmentéséért a küzdelmet nemcsak feladták, de ennek fejében maguknak még anyagi hasznót is biztosítottak?

Legyen bírójuk a történet.

Alkalmazza kiki tovább a példákat.

(Folyt. köv.)

Padrah Sándor,

kir. közjegyző s egyházkerületi képviselő.

IRODALOM.

„**Bibliai Képek**“, rövid s népszerű bibliamagyarázatok, írta Sz. Kiss Károly. Ára 5 korona. Spitzer Sándor könyvnyomdájában Komárom, 1901. (Kapható a szerző nagy-igmándi ev. ref. lelkészénél, Nagy-Igmánd, Komárom m.)

Rövid, általános ismertetésben néhány nap előtt jeleztem már Szentkúti Kiss Károly beszédeinek a „Bib-

liai Képekben“ megjelenését, rámutattam a buzgóságra, lelkesedésre is, melylyel szerző az igehirdetés céljainak e műve által is szolgálatot teszen, most e beszédeket egyenkint kívánom méltatni.

Az „I.“ alatt áll: *Régi dolgok, a mikről atyáink beszéltek.* (Zsolt. 78. r. 1—4 v. alapján). Bevezetésében rámutat arra, hogy míg az emberi szellem a tudományos téren nagy előhaladást tett, az anyagi munka és megélhetés eszközeit magas tökélyre emelte, míg a testi eledelért munkálkodó kezek erejét a találmányok ereje és gyorsasága bamulatosan megsegítette — addig a vallás-erkölcsi mező munkásai, a lelki eledelért munkálkodó kezek új támogatást nem nyertek, sőt amaz előhaladáshoz képest nagyon is érezheti elmaradásukat és elhagyatottságukat. És e szomorú ellentétből jogos egybehasonlításból levezeti — bár nem ezen szavakkal — mondja ki azt a régi igazságot: *qui proficit in studiis, sed deficit in moribus: plus deficit, quam proficit.* (Zárjelbe legyen mondva nem állhatam volna meg, hogy — ha már eddig jutottam — ilyenforma propositiót ne állítsak: „éppen ezért az emberiség haladása csak látszólag, elmaradása és vesztesége pedig bizonyos“. A propositió kelléke azonban a homiliákat és ilyenemű bibliamagyarázatokat nem kötelezi, bár hathatós és eredményes volta ezekben is elvitázhatatlan. Ha gondolatainkat csak egyenként vezetjük sikra, azt a hadműveletet követjük, mikor ember ember ellen harcol, mikor a nyilak egyenként röppennek el és azonképpen is pattanhatnak vissza: de ha propositiónk van — már t. i. olyan, a mely e névre és szerepre méltó — akkor tömör phalanxaink zárt harc-vonalát egyszerre visszük akcioba. Ha minden gondolat helyén áll és helytáll magáért, golyózáporban ömlik az előadás, meggyőzően taníthat, és ha az igazság elől egy két csökönyös elme talán visszavonulhat is, az egész szónoklat általában maradandó hatású lehet. De ezt is csak zárjelbe való megjegyzésül mondtam és nézetemet a homiliákra rá erőszakolni nem kívánom). Most az *értékes összehasonlításnak tartalmára* teszék megjegyzést. A tudomány előhaladásának és a vallásos élet hanyatlásának szomorú contrastját én is úgy látom, miként a szerző és miként rajtunk kívül sok más gondolkodó. Ha ezt a beszédet a többi beszédekhez való „Bevezetésül“ tekintem, a mint szerző maga is tekinti és az idézett kifejezéssel minősíti: úgy ezen tanulságos egybehasonlítás benne joggal helyet foglalhat. Csak azt nem tudnám jólélekkel ajánlani, hogy ez a szomorú igazság szószerűbe is vitessék valamely gyülekezetben. Mert . . . minden értelmes hallgató azt mondhatja rá: hiszen a földművelést megkönnyítő hatalmas eszközöket sem maga a durva föld göröngye hozta napvilágra, hanem a rajta küzdő ember fáradságtalan szel-leme, a természet erőit kutató és meghódítható elmék éber, kitartó tanulása és kísérletezése, a mi az Ur szőlőjében fáradozó munkásoknak sem vala, ma pedig éppenséggel nincs megtiltva, csak egyedül ők magok hibások, ha ma is faekével, primitív eszközökkel munkálkodnak. Az analógiák alkalmazásánál nagy elővigyázatra az anyag pontos kidolgozására és olyatén prae-parálására vagyunk utalva, nehogy éppen az okozza veszítünk, a miben bizakodtunk, s miként, Xerxes visszanyomott hajóhada, saját összetört és összetorlódott hajóink roncsai között zuzattassunk össze. Hivcink vallásosságának hanyatlásáról és az egyháziasság látható bomlásáról sokféleképpen szólhatnánk, de ha őszintén, buzdítóan és vigasztalóan akarunk szólni: akkor csak Demostheneszszel szólhatunk Athene fülei-

hez mondván: „Elsőben is azt mondom athenei férfiak, hogy közügyeitek miatt nem kell elcsüggednetek, ha még egyszer oly rosszul állnának is ezek. Bármily hihetellennek látszik, — a mit mondok — mégis igaz, hogy a legnagyobb szerencsétlenség, mely rajtunk esett, jövendőkre nézve a legkedvezőbb körülmény”. . . . „Mert csak azért folynak ily gonoszul dolgaink, mivel eddig semmit nem tettünk, sem kicsinyt, sem nagyot abból, a mit tennünk kellett volna. Mert, ha minden szükséges lépést megtettetek volna már és ezek után állnának ily gonoszul dolgaink: akkor lenne okunk föladni a reményt a dolgok jobbra fordulása iránt, akkor kellene kétségbeesnünk. A dolgok ilyen állásában tehát Filep csak gondatlanságtokon és renyhéségeken diadalmaskodott, *de nem az országon*; ti nem győztetek le, mert idáig meg se mozdultatok ellene”. A magyar Sion dolgai hát azért állnak úgy, a mint szerző ezen beszédében jogosan panaszozza, mivel a baj orvoslására eddig semmi számbavehető nem tevénk. A panaszlott jelenség hát tény és merő valóság: csak az jöhet kérdésbe, hol tárjuk ezt föl: vajjon hiteink folyton fogyó seregét csüggesztjük el vele vagy másutt hozván szőnyegre a pásztorok és vezetők tétovázását és szunnyadó erélyét riasszuk föl vele? A döntő szó a cura pastoralist illeti. Szerző is ennek tanácsát követte, midőn e fontos igazságot a „Bevezetésül” szánt elmélkedés bevezetésében tárta föl.

Megragadó képen, megkapó vonásokban festi szerző a mi atyáinknak és a megelőző emberöltőknek mély vallásosságát, közöttük az Isten házáat, mint minden szív által keresett erőforrást, hová a munkára induló kenyérkereső földmivesek kora reggel buzgóságnak és erőnek lelkeért tértek be, nem pusztá szokásból. A fiak már csak szokásból jöttek imádkozni, az unokák pedig *abból se*. „Atyám beszélte nekem” — írja a szerző ebben a beszédben — hogy abban a helységben, hol ő született gyermekkorában minden reggeli könyörgéskor 150 kapát látott a tavasz megnyíltától kezdve a templomfalához támasztva. A kapák tulajdonosai előbb mindig az istenházába mentek s úgy mentek ki a munkára. Ma már 300-nál több kapa s kaszafogható ember lakik ott, de egy se ér rá imádkozni”.

A hitben és buzgóságban beállott decadentiát azontul is megkapó vonásokban, és a szomorú jelenség felett elborult lélek látható fájdalomával, és mint a tapasztalatok embere hü tolmácsa, dicséretes közvetlenséggel rajzolja. Előadása vonzó, világos és meleg ugyanazért hatásos is.

A II. alatt áll „Akháb és Jezabel” története I. Kir. XVI. 29—33 v. alapján. E beszéd igen alkalmas, rövid velős bevezetés után tér tárgyára Akháb jellemének, erkölcsi sülyedésének ismertetésére. Tanulmányt, lélektani elemzést, következetes és céltudatos műépítőt mutat e beszéd, itt ott ugyszólván oroszlánkőrmöket is gyaníttat. A gondolatmenet épségének, a logikai láncolat tömörségének szép mintáját adják p. o. e mondatok: „Tapasztalhattatok atyámfiak, mily romboló hatása van a közönséges emberek rossz példájának is. Hát még a nagyokénak, fejedelmekének! Ha a király meghajlik a bálvány előtt: utána meghajtja térdét az egész Izrael. A pogány hittal pedig, pogány erkölcsök költöznek a szívekbe. A ki hitét elhagyja annak megváltozik gondolkodás módja, szíve, lelke. Szomorú példa erre maga Akháb. Míg Jehovát tisztelte, lelke ezt diktálta: „ne kívánjad felebarátodnak semminemű vagyonát!” És nem is kívánta a Nábót szőlőjét. De mikor hitét elhagyta: pogánynyá változott erkölce, nem irtózott a gonosztól.

Igen pontos erkölcsi és lelektani megfigyeléssel vezet be Akháb sülyedési processusának rajzát, avatott kézzel szövö be a tanulságokat is. Előadása élénk, figyelemkeltő és mindenütt világos. Ennyi előnyös vonás mellett szinte fáj, hogy e beszédet mégsem lehet a bibliamagyarázat tökéletesen sikerült példányának minősíteni. Reám e beszéd oly hatást tett, mint egy jó móddal vagy éppen nagy költséggel emelt épület, a melynek azonban nincs stülje sem kifejező ereje, annálkevésbé parancsoló hangulatkeltő tekintete. És miért nincs?

Mert nincs néki frontja, mely összhangba terelje a részeket, nincs központi szerve, mely mindent subordinaljon, a mi aztán mint fő igazság, vagy egyeséges eszme diadallal lépjen ki a viadal porfegyéből. Pedig mind ezt elérhette volna e beszéd. Csak a jó bevezetés után, alkalmas helyre oda kellett volna vetni egy erkölcsi igazságot, p. o. ezt: *A bün lejtőjén nincs megállapodás* szomorúan bizonyítja ezt Akháb esete, midőn egy bünből más bünbe sodortatik. Vagy ezt: *A kísértéseknek meghódolni a légmélyebb hódoltság, mely a királyt is szolgálva és kárhozat fiává teheti, ezt igazolja a kísértéseknek hódoló király Akháb.*

Ha ezt, vagy más tételét kimondja és ezzel álláspontját megjelöli, ha a magyarázat lényegét adó bibliai történetet I. kir. XVII. ből előterjeszti és ezzel a régiek által mindig betartott *narratio* kívánalmának eleget tesz: akkor maga érzi vala a szónok, hogy színt kell vallani és vagy pozitív, vagy negatív irányba térni, az az vagy *vádolni* és *kárhozatni*, vagy védelmezni. Csak e szempontok eltévesztése mellett eshetik meg, hogy a szónok concludál a nélkül, hogy észrevenné, vajjon vádolt-e vagy védelmezett, és ha tette elég határozatosan cselekedte-e akár egyiket, akár a másikat. Mert mind a kettőt egyszerre cselekedni annyit jelent, mint a szónoki céltudatosságot veszélyeztetni. És az a körülmény, hogy a hitszónoklatoknak esetleg 60%-a ilyen természetű: magát az elvi követelményt cseppet sem alterálja. A nem határozott irányú beszédek balsorsa pedig az, hogy a hallgatóságban tiszta meggyőződést nem kelthetnek és így hatástalanul hagzanak el.

(Folyt. köv.)

V. Zs.

Megjelent s Debrecen, Telegdi K. Lajos utóda Eperjessy István kiadónál füzve 6, kötve 7 koronáért kapható az S. Szabó József által szerkesztett „*Debreceni Lelkessi Tár*” első kötete. Igen dú tartalom; izléses kiállítás s feltűnően szép nyomtatás. Addig is, míg részletes méltatásáról gondoskodnánk, melegen ajánljuk lelkésztársaink figyelmébe.

KÜLFÖLD.

Hollandia és Magyarország.

Az amsterdami egyetemről.

X.

Hollandiának három állami egyeteme van: az utrechti, leideni és gróningeni. Mivel az állam protestáns, református, bátran mondhatjuk azt is, hogy ezek az egyetemek reformátusok. Hiszen erős ref. karakterük minden tekintetben kidomborodik. Jóllehet, hogy a professorok nagyrészt az állam fizeti, s az iskola költségeit is nagyobb részben az viseli, de az egyházközség,

sőt a város is hozzá járul a kiadások fedezéséhez. A theologiai professorok közül pedig kettőt, — rendesen a dogmatikai és gyakorlati theologiai tanszéken levőket — az az egyházközség tartja fenn, fizeti, melyeknek szolgálatában állanak. Ezek az egyetemeken azt az előnyt élvezik a hallgatók, hogy ha egy helyt a tandíjat lefizették, — mint rendes hallgatók — bármelyik egyetemen, bármelyik semestert lehallgathatják.

Az amsterdami felekezeti egyetem, teljesen a ref. egyházközség tartja fenn, kormányzása egyedül az ő hatáskörébe tartozik.

Az egyetem multja, történelme nem áll mögötte a másik háromnak, hiszen exponált helyzete megkövetelte időről-időre, hogy a kor nívauján álljon. Európa legősmertebb, leglátogatottabb városok egyikében, a tudomány és kereskedelem virágzó központja van. Ha valahol, itt fordul meg évenként a világ csaknem összes nemzetsége. Az egyetemi hallgatóság is nemzetiség tekintetében lehető legkevertebb. Nem csak az egyetem hire, hanem a város érdekessége eredetisége, és élénksége is vonzák ide a hallgatókat.

Mellözve ez egyetem történelmi fejlődésének egyes részleteit, napjaink mozgalmát óhajtom csupán részletezni, körvonalozni szólván arról a theologiai irányról, mely Hollandiában, különösen Amsterdamban ezelőtt mint egy 25-évvvel keletkezett.

Tudjuk, hogy az egyházi élet Hollandiában egy végtelen chaos, felette zavaros kép, a theologiai irányoknak se szeri, — se száma. Modernek, éthisek, a bibliai — theologiai iránynak képviselői nagyszámmal vannak. Leidenben az : *ideális deterministikus iskola*, a *modern theologia* uralkodik, a *bibliai apologetai* iránynak és az *evangélikus* iskolának Gröningeren vannak hívei. A vidéken egyik itt a másik amott tud nagyobb befolyást gyakorolni, egyik ma, másik talán valamivel később tűnik le, mint bolygó rezgőfényű csillag a vallás egéről, megalapítójának halálával feledésbe megy nagyobb részt a felvetett áramlat, csupán a hátra hagyott szellemi sziporkázások, vastag fóliánsok őrzik a megbukott hős emlékét.

De minthogy minden fejlődés átalakulás törvényének van alávetve e kerek világon az emberi agyak szüleményei is ugyan annyi változást mutatnak fel, annyi-féleképpen alakulnak, a hány teremtése van a mindenhatóknak. Megbukott egyik irányképviselője, születik a másik, s különösen Hollandia látszik e tekintetben leggazdagabb liferálónak lenni. A nép is kifárad a sok elméletezés alatt óhajtozik valami után, a mi az ő gondolkodásának felel meg inkább, mi a szívnek, a léleknek nyújt táplálékot. Az atyák által ráhagyott örökséget nem tudja feledni, vágyódik annak felnyitása után, mit a hűtlen unokák elfeledtek, mellöztek, vagy a sok elméletezés által már-már egészen homályba borítottak.

És ez az idő megérkezik idejében, nem sokáig hagy maga után váratni, a kor szüli a maga szükséges embereit. Mintegy 25-évvvel ezelőtt meg is alakult a „*hitvallásos theologiai irány*“. A nép a lehető legnagyobb örömmel fogadta az új változást, az ősök vallásának szelét érezte maga körül lengedezni. A mozgalom élére lépett egy férfi, kitünő tehetséggel, bámulatra méltó energiával és munkaerővel. Egy férfi, kit Hollandiában mint tudóst, lelkészt, zszurnalistát, tanárt, képviselőt csodálattal rajongnak körül. Nincs név Hollandiában a mely oly sokat emlegettetnék mint az övé.

A férfi *Dr. Kuyper*, az ő munkája eredménye a ma virágzásnak indult, szép jövőjű „*Ned. Gereformeerde kerk. Dolérenden*“. egyháza. Alig jöhet az

ember érintkezésbe valakivel, sőt egyházi dolgokról nem is beszélhet, hogy a *Kuyper* nevét ne emlegetnék. Egyik elragadtatással, lelkesedéssel említi őt, a másik elkeseredettséggel, a harmadik komoly és félő aggódással. De mindnyájan elismerik azt, rendkívüli isteni adománnyal rendelkezik e férfi, s tisztelettel hajol meg még ellensége is előtte. A holland kifejezés „*verba-zend*“ (bámulatraragadó) nem merész epitheton szellemi erejének magasztalására. Mint nagy politikust a német *Bismark*-kal hasonlítják össze, sokan állítják, — s nem alaptalanul — ha a réformatio korában születik ez ember, korszak alkotó dolgok fűződnek tetteihez!

A leideni egyetem hallgatója volt, hol meglehetősen szabad szellemben nevedett, hol a modern theologia erős befolyással volt reá. De álláspontjának *tökéletlen voltát* csakhamar felismerte ő, lelkében, bensőjében vágyódott valami gazdagítóbb eszmék bírása után, a hideg elméletezéstől, mely egész lényét a száraz filozófia martalékává tette, óhajtott megszabadulni. Így került mint lelkész, egy kicsiny egyházközségbe, ott egyszerű keresztyének kicsiny csapatjával találkozott, *a kik hajthatatlan szigorúsággal ragaszkodtak a ref. egyháznak régi, ősi tanaihoz, a tiszta kálvini theológiához*. Ezeknek erkölcsi komolysága annyira vitte a gondolkodó főt, hogy magát az isten tökéletes souverén kegyelmének aláveté.

Kálvint kezdte tanulmányozni, kinek tanulmányozása megerősíté jobban a napitapasztalatait, s szilárd theologiai alapot nyert. Az a *körülmény, hogy Kálvin tana, még évszázadok után is egy egyszerű elhagyott nép körében, közönséges munkás nép lelkében, oly élénken megmaradt, a mint ő azt megérkezése alkalmával rögtön észrevette: azt mondotta neki, hogy Kálvin olyan egyházat alapított tanáival, a mely örökké fennállani van hivatva, melyben az erős egyházi formákkal, áldást és béket hagyott hátra az utódoknak!*

Kálvin után tanulmányozta a régi ref. theologusokat, s álláspontja teljesen megszilárdult.

Mint lelkész előbb Haagában, majd Amsterdamban működött sokáig; régebbi idő óta letette a palástot, s mint író szentelte életét egyházának, hazájának hasznára. Az egyetem rendes professora, lelke mondhatni az egész iskolának; a tanuló ifjuság atyja és barátja. Szerkeszt egy politikai napi lapot „*Stand-aard*“, ennek nem jelenik meg egyetlen-egy száma sem, hogy ne hozna tőle cikket. Teljesen maga szerkeszt azonkívül egy vallásos hetilapot „*Heraut*“ — ugyannyira, hogy cikket nagy ritkán vesz fel bele mástól. Azonkívül országgyűlési képviselő, legtekintélyesebb szóvivő a felmerült ügyekben, minden lap foglalkozik, nap-nap az ő eszméjével és gondolatával. Tudományos iratai, vallásos elmélkedései, predikációi, bibliamagyarázatai, napi elmélkedésre szánt könyvei egy kis könyvtárt tennének ki. Ellenségei is elismerik, hogy minden, a mit ír kritikán felül álló, gáncs nélküli, nemes és szellemes gondolkodás eredménye.

Tudományos munkája „*Het Kalvinisme*“ 20000 példányban forog kézen. Harcol Róma ellen, Luther remonstranschok, modernek, különösen az éthis és apologetai irány képviselői ellen. A legkomolyabb meggyőződéssel és nyíltsággal beszél munkájának célja felől. Mesterien itél el mindenkit, ki a *hitvallásos ref. theologia* ellen harcol. Szivetrázó patriotizmussal rajzolja a holland népek üdvét, ha az ősök hitéhez visszatér, melyet az atyák megszenteltek és *Dortrecht* inegerősített és ő

teljes munkásságában nem jár el durvasággal, erőszakkal, hanem kiszámított okossággal. „Bizzunk Istenben, az idő nem késik” — mondja ő.

Theológiájának főbb pontjai a következők:

(Vége köv.)

Birtha József.

NEKROLOG.

SZABÓ ANTAL

(1846—1902.)

Öszinte részvételt vettük és közöljük *Szabó Antal* debreceni ügyvéd halála hírét. E részvétet az elhunyt férfi munkás életével teljes mértékben kiérdemelte. Életrajzi adatait s rövid jellemzését a következőkben adjuk. A boldogult 1846. évben Álmosdon született, középiskolai pályáját főiskolánkban végezte kitünő sikerrel. Szelid lelkülete, buzgó vallásos érzülete a papi pálya felé vonzotta s a theologiai tan-zakból 2 évfolyamot ugyancsak főiskolánkban szép eredménnyel el is végzett; a katonai szolgálat azonban, a melyet a miatt, hogy a sorozás az érettségi vizsga letétele előtt érte, teljesítenie kellett, kikölkentette kedvelt pályájától s a jogi szakra lépett át, a melyet azután miniszterileg engedélyezett összevonással 2 év alatt hasonló szép eredménnyel bevégezt.

Már tanulói pályáján kitűnt komoly munkaszeretete; az élet küzdelmeit korán megismerve, szorgalmasan tanult s mint nevelő szorgalmasan tanított vagy ügyvéd irodában végezte buzgón feladatát; egy szóval, ugy a tanteremben, mint azonkívül komoly, megbízható ifjunak bizonyult. Ezekből folyólag bár a feltűnést, a vezető szereplést sohasem kereste, egyénisége mindenkor kellő figyelemben részesült, szavának környezetében döntő súlya volt. A munka mellett az ifjuság mulatozásaitól sem zárta el magát, azokban baráti körének szintén kedvelt központja lett. Komoly törekvéseit, nemes egyszerűséggel s az élet derültebb jelenségei iránt is ép érzékkel oly szerencsésen tudta egyesíteni, hogy nem volt a debreceni nagy kollegiumnak egykoru tanulója, ki őt nem ismerte ne becsülte és ne szeretete volna.

A jogi pálya bevégezése után végleg az igazságügy szolgálatába lépett s az ügyvédi diplomát megszerezvén Debrecenben telepedett meg. Ügyvédi hivatását mindenkor a nála megszokott buzgalommal s odaadással teljesítette, minek természetes következménye lett, hogy irodája állandóan a legkeresettebbek közé tartozott, különösen a város polgársága fordult hozzá ügyes-bajos dolgaiban bizalommal. Az ügyvédi kamarának hosszabb időn át választmányi tagja volt. Önállóvá létele után csakhamar megnősült, azon idők ismert kiváló, alakjának a „Magyar ősmesék” hirneves szerzőjének, Balkányi Szabó Lajosnak leányát, Elvirát vevén feleségül. A gyöngéd szerelem, kölcsönös becsülés, belső ragaszkodás, egyetértés házasságukat olyan ritka boldog családi életté varázsolta, melynek külső szemlélete édes megnyugvást és meghatottságot keltett mindazok sziveben, a kiknek vendégszerető házuknál megfordulni alkalmok volt. Boldogságukat szépen fejlődő gyermekeikben növekedő szülei örömeik tette teljessé.

Családja iránt érzeti és teljesített kötelességei mellett nem hanyagolta el szélesebb körű társadalmi teendőit sem. A közügyeknek mindenkor önzetlen munkása volt. Buzgó vallásos ember létere egyházunk ügyeit a legéberebb figyelemmel kísérte s tevékenységét a hol tere nyílt a közjóra készséggel irányította. Eredeti hajlamainál fogva a lelkészi, tanári körök barátságát különös előszeretettel kereste; így a tiszántuli tanáregyesületnek fenállása óta pártoló tagja, gyűléseinek buzgó látogatója volt. Ily irányu buzgóságát méltányolta a debreceni egyházmege, midőn őt gazdasági tanácsának tagjává választotta. Nemesen egyszerű, munkás ember, igazi jellem volt ő, ki értelmi, erkölcsi, anyagi erejével minden szép, jó és igaz ügyet készséggel támogatott. A közügyek mellett szívesen áldozott a barátságoknak is; szélesen kiterjedt baráti körének kiválóan kedvelt tagja és összetartó kapcsa volt.

Hatalmas testi szervezete dacolni látszott a mulandóság törvényével és mégis egy lopva jött pusztító tüdőbaj gyorsan tönkre tette az erős férfit, folyó hó 8-án kioltotta munkás életét; 56 éves korában sirba kellett tenünk, a ki családjáért, közügyeinkért még annyi jót, hasznost végezhetett volna. A lesujtott gyászoló családot emelje fel s erősítse az isteni gondviselésbe vetett az a rendíthetetlen erős hit, a mire a boldogult halalos ágyán is oly megható példát mutatott előtök. Egyházunknak, városunknak, társadalmunknak pedig támaszon Isten mindenkor hű, buzgó munkásokat az elhunytak helyére, kiknek áldott emlékét fentartani az élők feladata.

KÜLÖNFÉLEK.

— **Csiky Lajos felolvasása.** Említettük lapunk mult évfolyamának egyik decemberi számában, hogy Csiky kollégánk egy felolvasási cikust kezdett meg a debreceni kereskedői társulat körében, melynek tárgya a bibliai s a classicus görög és római népek kereskedelmének története. E héten, csütörtökön este 8 órakor tartotta meg Csiky második felolvasását ide vágó tanulmányai alapján részletesen ismertetvén a babyloniaiak és asszírjaiak s az ó-szövetségi zsidók kereskedelmének történetét. Jövő alkalommal, februárban a classicus görög nép kereskedelmének történetéről való tanulmányát fogja kollégánk felolvasni. E második estélyen Csiky után Dr. Szántó Sámuel ker. ak. tanár beszélt Délafrika földjéről, népéről, e nép szokásairól, történetéről s vetített képekben mutatta be az ott most dúló háboru színtereit. A kereskedelmi akadémia disztermét színüllig betöltő nagy közönség mindkét előadót élénk éjenzéssel s tapsokkal honorálta.

— **„Az Orsz. ref lelkészi özvegy-árvagyámintézet** végrehajtó bizottsága nevében tisztelettel kérem a nagytiszt. esperes urakat, hogy miután a f. 1902. évben a lelkészi javadalom 1300 koronára egészítették ki, az 1902. évi kimutatásba a 100 kor. többlet után esedékes 10% belépési járulékot és 2½%-os tagdíjat is felvenni, illetve a segélyben részesülő lelkészek terhére előírni, kegyeskedjenek. Arra kérem továbbá, hogy a kongrua segélyből az illető lelkészek hátralékos járulékait levonni sziveskedjenek”. Budapest 1902. január hó 15 én *Petri Elek*, biz. előadó.

— **Szomorú névsor.** Hajdumegye b.-ujvárosi járás főszolgabírói hivatalának egy végzéséből. A balmaz-ujvárosi német egyház beléletéből. „Az 1868. évi LIII. t.-c. 5 §-a alapján szabályszerűen kiállított bizonyítvá-

nyok arról, hogy Juhász Péter és neje Szeifert Erzsébet, ifj. Juhász Péter és neje Zabus Julianna, Pokrócz Péter és neje Pinczés Gertrud, Pinczés Péter és neje Fehér Magdolna, Béke Márton és neje Eszenyi Sára, Vagner Adám és neje Fehér Margit, Szeifert Péter és neje Pokrócz Julianna, Kunkli György és neje Kerekes Katalin, Szarvas Péter és neje Suling Getrud balmazujvárosi lakosok az ev. ref. egyház kebeléből kiléptek, s más egyház kebelébe lépni nem kívánnak. Végzés. Fent jelzett szabályszerű bizonyítványok tudomásul vétetnek s elfogadtatnak. Miről az 1895. évi XLIII. t. c. 23. §-a alapján a balmazujvárosi ev. ref. egyház lelkeszi hivatala végzésileg, stb. stb. kir. tanácsos alispán ur pedig jelen végzés felterjesztésével értesítettnek. Debrecen, 1902. január hó 11. *Orosz Sándor*, főszolgabíró.

— **Ugron Gábor szertelenségei.** Lapunk legközelebbi számában kifejeztük, hogy az 1898-iki állásfoglalásunk után a magyar katolikus (rom. kath.) autonómiával és az azzal egybefüggő tárgyalásokkal ismételtelen nem foglalkozunk. Most mégis lehetetlennek tartjuk, hogy a kath. autonómiai kongresszus f. hó 15-én tartott ülésén felszólalt Ugron Gábornak a történelmi igazsággal ellenkező egynehány nagyhangú szólamára legalább reá ne mutassunk, annak az illusztrálásul, hogy mekkora elfogultsággal és vakmerőséggel találkozunk a „Regnum Marianum“-nak még u. n. legszabadelvvűbb és legszélesebb látóköri harcosainál is. Ha ilyenek a vezérek, milyenek lehetnek a vezetettek! A széghny kath. egyházat illetőleg most egy új szólámot dobtak a világra a tömegigazgatók. Ez a jelszó: *az üldözött, a martyr kath. egyház.* Hogyne kapna ezen az élénk színekkel festő szónok: Ugron Gábor? Ezért hallatta a kongresszuson a bus jeremiádot: nem látok egyebet, mint mindenütt, akár Franciaországban, akár Spanyolországban, akár Portugáliában, akár Olaszországban a katholicismus üldözését. De vajjon megfelel-e ez így a tényeknek? Vajjon miért hallgatta el Ugron G. a kath. egyház hanyatlásának okait? Lehet hanyatlásról beszélni, de üldözésről? Mintha csak a „Lupus et agnus“ meséjét hallanánk! A történelmi igazságot arcu-
verő, fanatikus vakbuzgóság mondatja *Ugron Gáborral* következő szavakat: „Az állam (magyar) fönmaradásának legbiztosabb alapja a katholicismus“. Majd. „A prot. Németország és az óhitű Oroszország között Ausztria Magyarország fönmaradását csak a katholicismus biztosíthatja“. Ugyan, ugyan elfedte volna a nagy politikus reánk magyarokra nézve alkotmányunk és nemzetünk fönmaradásának okát és tanúságait? Mert lehetetlen, hogy ne tudná ő, aki szerepet visz vagy vitt Magyarország ujabbkori történetében! Hát mi csak két nyilatkozatot juttatunk eszébe, mely nemesak szó volt, hanem szomorú tettekben mutatta meg magát. *Pázmány Péter*, a magyar kath. egyh. vezérlőcsillaga ezt mondta: „Jobb ha az országot farkasok és rókák lakják, hogysem mint eretnekek“. Vajjon így fogja-e fel Ugron G. is a katholicismus álamfentartó hivatását? *gr. Kolonics Lipót* Pázmány érseki utódja pedig ezt a kijelentést tette: „Faciám Hungariam mendicam, catholicam et denique servam“. Vajjon így hiszi-e Ugron G. is a katholicismust Magyarország biztos alapjának? Hogy mi protestánsok mit tettünk és mennyit áldoztunk s teszünk, áldozunk folyvást a magyar alkotmány és nemzet fentartása érdekében, hogyan jutna az eszébe Ugron Gábornak a kath. autonómiai kongresszuson? Ő szerinte a magyar állam egy a katholicismussal, vagy ha nem egy, akkor jaj neki, akkor kiméletlen hare el-

lene: „A kath. egyháznak csak egy menekvése van — ugymond, — tenni az államon kívül egyház (recte: status in statu nonne?), tanítani az állam protekciója, az állam tetszése mellett, *ha ugy tetszik tetszése ellenére*“. Nesze neked magyar állam! Ime egy kis ultramontan fölhívás — keringőre.

— **Meghívó.** A debreceni ev. ref. főgymnasiumi önképzőkör, a főgymn. zenekör és főgymn. vegyeskar közreműködésével, 1902. Január 26-án, vasárnap d. e. 10 órakor a főiskola dísztermében Mikes Kelemen emlékére irodalmi ünnepet rendez. Belépő-díj személyenként 1 korona, család-jegy 3 korona. A jövedelem egy részét a Zagonban felállítandó Mikes-szobor, másik részét a főgymnasiumi Zenekör javára fordítjuk. Felülfizetéseket köszönettel fogadunk és hírlapilag nyugtázunk. Műsor: 1. Rákócy kesergője, Káldi átiratában. Énekl: a Vegyeskar. 2. Dr. Gulyás István felügyelő tanár megnyitja az ünnepélyt. 3. „Mikes“ Irta: Madai Gyula gymn. VIII. o. t. Szavalja: Kiss Pál VII. o. t. 4. Viszsaemlékezés, Szerzette: Sz. Nagy József. Előadja: a főgymn. zenekar. 5. Emlékbeszéd. Tartja: Madai Gyula, az önképzőkör elnöke. 6. Beresényi nótája. Előadja: a zenekar. 7. „Mikes búja.“ Irta: Lévay József. Szavalja: Szombathy Kálmán VII. o. t. 8. Kurucnóták. Énekl: Rác István V. o. t. és Lévay Gyula IV. o. t. zenekar kíséret mellett. 9. Elbeszélés. Irta: Kiss Pál VII. o. t. és Nagy József. VII. o. t. Felolvassa: Nagy József. 10. Klapka induló. Egressytől, Zsaskovszky átiratában. Előadja: a vegyeskar. 11. Vig szavalat. Előadja: Baróthy István VIII. o. t. 12. Rákócy kesergő és induló. Előadja: a zenekar.

— **A budapesti ref. egyház felosztása.** A székes főváros fejlődésével — mint általánosan tudva van egyenlő arányban szaporodtak az egyes felekezetek tagjai is. Így az ötvenes években még kicsiny budapesti ref. egyháznak is ma már csaknem hetvenezer a lélek száma és így a legnagyobb kálvinista gyülekezet az egész országban. Ezt a nagy gyülekezetet azonban még ma is úgy igazgatják, úgy kormányozzák, mint ötven évvel ezelőtt. A szükségtől kényszerítve több helyen létesítettek ugyan ugynevezett káplánságokat, de ezekkel meg nem oldották, csak elodázták azt az égető kérdést, hogy ezt a nagy gyülekezetet miként lehetne kellő lelki gondozás alá venni. Az egyházpolitikai törvények életbelépte után még inkább sürgőssé vált ennek a kérdésnek a megoldása, mert a sokkal nagyobb katolikus egyház még akkor is beolvastó hatással van erre a gyülekezetre, ha a klérus semmi kényszerítő hatással nem élne is a vegyes házasságok megkötésénél. Másfelől pedig anyagi tekintetben is káros ez az állapot és elébb-utóbb a végromlás szélére juttatja ezt az egyházat, mert 135.217 korona összes kiadással szemben az idej költségvétés csak 26.000 korona egyházi adót ir elő, melyből egy lélekre 43 fillér esik. Ha az egyháznak vagyona és más bevételi forrásai nem lennének, ilyen adózás mellett már rég bekövetkezett volna az egyház csödjé. És hogy e jelen évi költégvétés ennek dacára csak 4095 korona deficitet tüntet fel, azt csak annak lehet köszönni, hogy a budapesti presbiterium tagjai csaknem kivétel nélkül országos híru nagy emberek, kiknek élén nem kisebb ember, mint Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter áll. A budapesti reformatus egyház presbiteriuma tehát, bár elismerésre méltó körültekintéssel és nagy pénzügyi szakértelemmel vezeti az egyház ügyeit, de utóvégre a legyőzhetetlen akadályok előtt ez a tekintélyes testület is kénytelen lesz meghátrálni és az egyház ügyeit más természetes

alapokra fektetni. Ez pedig nem lehet más, mint a nagy gyülekezetnek decentralizálása, kisebb parochiákra való felosztása. Egy ilyen irányú törekvésnek előjelei észlelhetők is már a budapesti ref. egyház presbiteriumában, de hogy ez a nagy átalakítás keresztülvihető legyen, a mozgalomnak nem a presbiteriumból, hanem a főváros egyes kerületéből kell kiindulni. Az „Egyetértés“-ből vettük át ezt az érdekes hirt. Vajjon mit mondanak rá a debreceni egyház azon vezető férfiai kik, azóta, hogy ugyanezt az eszmét, mint a debreceni viszonyok szánására egyedül alkalmas expedienst lapunkban felvettük, bennünket a debreceni egyház legnagyobb elnökeinek tartanak? Ezelőtt Debrecen vezetett, most majd menni fogunk Budapest meg Kolozsvár után. Mert hogy a felosztás itt nálunk is elebb-utóbb bekövetkezik, az olyan bizonyos, mint a milyen bizonyos hogy Sarkadi Nagy Imre barátunk „nyílt“-levelére nem fogja megkapni az óhajtott „nyílt“-választ. Sajátságos is az, hogy éppen azok a férfiak kik politikailag minden koncentrációnak ellenei, e kérdésben meg a decentralisatio gondolatától hűtődnek. Hanem éppen az a baj, hogy Debrecenben még mindig vannak, kik az egyház érdekeit a politikai érdektől függetlenül nem akarják és nem is képesek. Ez itt az oka minden bajnak ez a kerékkötője a békés haladásnak. Hiszen más egyházakban és más egyházkerületekben is különböző pártokhoz tartoznak politikailag az emberek, de mikor az egyházi tanácsstermekbe lépnek, megoldják és kívül hagyják az ajtón azt a sarut, a melynek talpa és sarka sokkal kergesebb semhogy azzal a templom tornácain botránynélkül járni lehetne. Minálunk fájdalom! nem így van s ebből még nagy bajok fognak származni.

— **A heidelbergi káté 52 egyházi beszédben.** Lapunk hirdetési rovatában közöljük Kis Tivadar könyvkereskedő fölhívását, melyben van Oosterzee heidelbergi káté magyarázatának Dr. Antal Géza főisk. igazgatótól készített fordítását ajánlja. Részünkről a gyakorló lelkészek szempontjából, örömmel üdvözöljük e vállalkozást s teljes bizalommal tekintünk annak eredménye felé. Van Oosterzee neve. különösen mint egyházi szónoké, nemcsak Hollandiában, hanem Német-, Francia- és Angolországban is nagyon ismeretes, a mennyiben munkái mindezen nemzetek nyelvére le vannak fordítva. Olvasóink tájékoztatására alkalmoszerűnek tartjuk közölni a Theol. Ismeretek Tárának reá vonatkozó cikkét a következőkben: Oosterzee (Van) János Jakab, holland ref. theologus szül. 1817. apr. 1-ső Rotterdamban, a theológiát 1835-től hallgatta Utrechtben s 1841. eemnes-binnen, 1843. alkmaari 1844. rotterdami lelkész, 1863. utrechti theol. tanár lett. Mh 1882. jul. 29. Wiesbadenben. Kitünő szónok volt, kinek mitegy 280. prédikációja jelent meg. Nagyszámu tudományos munkái közül jelentékenyebbek: Het leven van Jesus (3 k. II. kiadl 1863—5). De theologie des Nieuwen Verbonds (II. kiad. 1872), Cristelijke dogmatiek (2. k. II. kiad. 1876.) Prachische theologie (2 k. 1877—8) Wijsbegeerte van den godsdienst (1882.), melyeknek nagyrésze más nyelvekre is le van fordítva. A Lange-féle Bibelwerkben néhány levélen kívül a Lukács szerinti evangéliumot is ő magyarázta. Egyik szerkesztője volt 1845-től a „Jaarboeken voor wetenschappelijke theologie“ c. folyóiratnak. Magyarul több kisebb értekezésen kívül következő munkái jelentek meg: Renan művéről írott ismertetése (1864.), Krisztus és az ő helye a világ és az emberiség történetében (Révész Figyelmezője 1875., Deák Mihály fordításában), Jézus evangéliumának igazeredetősége (U. o. 1877, Csák János

fordításában). Csiky Lajos „Egyházzertartástan“-ának elméleti része szintén az ő nyomán készült.

Szerkesztői üzenet.

S. N. I. Tisza-Sas. Hogy privát levelet kaptál; pedig te nem ilyet kértél? Csak nyugodj meg; nyílt levelére kaptál olyat már más is... Ne is feszegessük tovább azt a kényes kérdést: a jelentőségét jól ítélted meg; ha még több ilyen megalázás ér bennünket: akkor majd napirendre hozom még egyszer... s elmondom mindazt, a mit egyszer valahára valakinek mégis csak el kell mondani!... Addig pedig őrzöm az okmányokat. — R. K. Szapáryfaiva. Érdekes. Közölni fogom. — D. L. B.-Gyula. Legközele b kiadom.

Tartalom-jegyzék: A párbaj-kérdés társadalmunkban. Dr. Boda Gyula. — Tárcá: Közistentiszeletünk. Csiky Lajos. — Válasz. Szük Károly — Észrevételek. Juhász Károly. — T a n ü g y. Reform. hithűség és áldozatkészség Padrah Sándor. — I r o d a l o m. — Külföld: Hollandia és Magyarország. Birtha József. — Nekrológ: Szabó Antal. Különfélek.

Felelős szerkesztő: **ERŐSS LAJOS.**

Pályászati hirdetés,

a jözsefházai ev. ref. egyház lelkészi állomására.

E lelkészi állomás IV. osztályu. A jövedelem földben, terményekben készpénz és szolgáltatásokban, egyházmegyei becslés szerint 1090 korona 24 fillér, ehez járul az állami kiegészítés, mely a konvent által 284 kor. 93 fillérben lett megállapítva.

A lelkészi állomás a választás után azonnal elfoglalható. A felszerelt pályászati kérvények f. évi február 25. napjáig bezárólag Nt. Bencsik István urhoz, a n.-bányai ev. ref. egyházmegye espereséhez N.-paládra küldendők.

Kelt Debrecen, 1902. január.

Kiss Aron
püspök.

Pályászati.

Segédlelkészt keresek legkésőbb 1902. február 15-re.

Javadalma: 1. Lelkésztől: teljes ellátás. 2. Állami iskolától: 120 korona. (egyszázhusz k.) 3. A fugyi községi hitelszövetkezettől: 200 korona azaz kettőszáz korona. 4. „A fugyi-i telepítés“ elnökségétől: Később megállapítandó tiszteletdíj.

Kötelességei: 1. Lelkész akadályoztatása esetén a hétköznapi isteniszteletek végzése. 2. A két állami iskolába járó növendékek vallásos oktatása: heti 10 órán. 3. A helybeli szövetkezetben: lelkész felügyelete alatt 1 nap csütör-

tökön a könyvelésben segédkezés. 4. Hetenként 2 órán a telepesek kihallgatása, tanácssal ellátása, lelkész akadályoztatása esetén. Megjegyzem, hogy ha mint tervezve van a telepesek mind illetve tulnyomó részben ev. ref. vallásuak lesznek, ez állás rendszeresített fog. Tisztelettel: Fugyi, 1902. január hó 16.

Borsos István
ev. ref. lelkész, telepítési elnök.

Pályásat.

A balmazujvárosi ev. ref. magyar egyház lemondás folytán megüresedett orgonista kántori állásra pályázatot hirdet. Fizetés: 640 korona évnegyedi előleges részletekben. 2. Két szobás szabadlakás. 3. Két öl kemény tűzifa. 4. Teme-tési stóla az egyházkerület rendelete szerint (a lelkek száma 8000) kötelesség: templomi teme-tési szolgálattétel és a felsőbb osztályokban (IV—V—VI. oszt, énektanítás. Az állomás azonnal elfoglalandó. Kellően felszerelt kérvények Illyés Endre ev. ref. lelkészhez f. évi Február hó 9-ig Balmazujvárosra küldendők.

Balmazujvároson, 1902. Január 23-án.

Illyés Endre
ev. ref. lelkész.

Üzletem fentállása alatt 96 ev. ref. egyháznak szolgáltam munkámmal.

Orgona építészeti műterem

Debreczenben,

Darabos-utca 7. sz. alatt (a Collegium mellett.)

Fentáll 1893. óta.

Teljesen e czélra épített házamban készítek a mai kor legtokéletesebb vívmánya szerint, bármily kivitelű új orgonákat s azokért a legmesszebbmenő jótállást vállalom.

Orgona építészetem, mint az ev. ref. egyházak érdekét szolgáló intézmény, e téren az országban egyedül áll.

Munkám jóságával elértem azt, hogy minden évben növekszik a czégem iránti bizalom, s ígérem ezuttal is, hogy továbbra is úgy az árakban, mint a kivitelben egyházam érdekét tartom első sorban is szem előtt és teljes megbízhatóságra töreksem.

Elvállalok régi orgonák átalakítását, áthelyezését, tisztítását, hangolását és javítását vagy évi gondozását mérsékelt áron több évre menő jótállás mellett. — Megrendelésre készítek bármilyen kivitelű harmóniumokat is.

A nagytiszteletű és tekintetes egyházi előjáróság és az adományozó közönség, valamint a kántor-organista és tanító urak szives pártfogásába továbbra is ajánlva magamat, maradtam

teljes tisztelettel

Kerékgyártó István

orgona építő.

Műtermemben megrendelt orgonák mindenkör vannak felállítva.

Érdeklődőket szívesen látok, tervekkel készséggel szolgállok.

Határozott árak, elsőrendű minőség, erőteljes nemes hangzású orgonák.

Hazánkban

a szolid czég mintaképeül jelölik meg *Neumann M.* Magyarország legnagyobb és legrégebb férfi, fiu és gyermek ruha telepét. Ezen 55 év óta fennálló üzlet már megalapítása után a legjobb hírnévre tett szert, melyet azzal érdemelt ki, hogy ritka lelkiismeretes és pontos kiszolgálásban részesítette vevőit. Különös figyelme arra irányult, hogy csak jó minőségű árut használt és ezeket a legjobb munkásokkal dolgoztatta fel. Az árak tekintetében az ország legnagyobb forgalmu ruha telepe, mint ma is — ugy mindenkor a legolcsóbb volt. A hűvös idők beálltával a szülőknek egyedüli gondját a gyermekek kiruházása képezi. A meleg ruha éppen ugy szükséges az egészség fentartására, mint a táplálék. A meghűlésből eredő betegségek gyakran utját állják az egészséges fejlődésnek. A férfiaktól pedig a társadalom megköveteli, hogy tisztességesen ruházkodjanak. Debreczen és vidéke közönségének alkalma van ruha szükségletét a legelső forrásból olcsón beszerezni, mert *Neumann M. czégnek* nagy raktára van *Debreczenben, Piac-utca 49. szám alatt.* A környék sőt távoli városokból is tömegesen keresik fel *Neumann M.* ruhatelepét.

Főüzlet: Budapest, Muzeum-körut.

Raktárak:

**Arad,
Kolozsvár,**

**Kassa,
Nagyvárad,**

**Pozsony,
Pécs**

**Temesvár,
stb.**